

Dušne borbe.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

I.

prostorni učni sobi vseučiliškega profesorja N. je bil prijeten somrak in tešilen hlad, kakor v nobeni drugi izbi njegovega stanovanja. Soba se je nahajala v pritličju in je gledala v košat gaj. Ta gaj je pripadal neki kneževski palači, ki se je ponosno vzdigovala ne daleč od hiše, v kateri je profesor stanoval. Profesor si je bil zato izbral za-se ono sobo, ker tja ni segal velikomestni šum in ropot. Poleg sence in hladu je tukaj užival tudi čist, svež zrak, in to ugodnost je učeni mož razen svojih knjig najbolj cenil.

Bilo je konec julija. Že nekaj dni je pritiskala huda vročina, oni dan pa je bila celo neznosna. Profesor, navadno miren in za vse, kar se ni dostajalo njegove stroke, neobčutljiv mož, je neprestano vzdihoval pri svojih knjigah ter si otiral znoj. Star je bil kakih petinpetdeset let, a kazal jih je več; upognjen život, siva glava, globoke gube na čelu in srepi pogled, vse to ga je delalo zgodnjega starca. Toda duh mu je bil še čil, delaven in podjeten kakor za njegove najčvršče dobe. Kot zvezdoslovec je slul daleč na okrog, in ni ga bilo blizu učenjaka, ki bi ga bil v tej stroki prekašal.

Ni bil sam v sobi. Pri oknu, za njegovim hrbtom, je sedela z nekim delom v roci mlada ženska, njegova soproga. Proti svoji navadi je prišla danes v soprogovo sobo, da se odtegne nekoliko neznosni soparici, ki je kakor mora nadlegovala človeka v vseh drugih prostorih po hiši. Vedela je, da soprog ne trpi nikogar poleg sebe, tudi nje ne, kadar se peča z vedami; danes pa je morala biti izjema. Sicer je on niti zapazil ni v svoji sobi, ker je bil ves zamaknjen v rokopis, v katerem je delal popravke z rdečim svinčnikom.

Tudi ona se skoro ni ganila. Mirno je opravljala svoje delo; samo zdaj pa zdaj je povzdignila oči in jih sanjavo uprla v gosto vejevje, ki je molelo proti oknu, ter roke počivaje spustila v naročje.

Dolgo je tako zrla v daljavo, kakor v nekaj utopljena; nato pa je nenadoma vzdrgetala, kakor da se je splašila lastnih misli, in lahno vzdihnivši, je zopet mehanično prijela za delo.

Dasi že kakih trideset let stara, je bila mlajša videti. Na nežnem, prikupljivem obrazu, na katerem je bilo znati neko tajno hrepenenje,

sta se ji kakor zvezdi svetili veliki, milobni, temnomodri očesi, in med ustnicami, često nabranimi v tožen nasmeh, so se bliščali kakor biseri krasni, prebeli zobje. Vso njeno osebo je zaodeval oni čar zanimivosti, ki jo navadno vzbujajo bitja, katerim je usojeno trpeti.

Omožila se je bila pred desetimi leti s profesorjem, katerega je preje komaj po imenu poznala; bil je več kot dvakrat starejši od nje. Kako je prišlo do te možitve, sama ni prav vedela. Matere ni imela, in nje oče, višji uradnik, ni ničesar nujneje želel, nego da se čim preje iznebi hčere, katera mu je bila že nadležna poleg vse ljubezni, ki ga je na-njo vezala. Priletni mož se je bil namreč na stare dni resno zagledal v svojo oskrbnico, vdovo srednjih let, ki mu je po njegove žene smrti oskrbovala hišo. Rad bi jo bil vzel v zakon; toda bil je še toliko obziren do dorasle hčere, da ni hotel dati hiši nove gospodinje, dokler je hči še v njej gospodinjala. Prepričan je bil, da bode ustrezno obema, ako hčer čim preje omoži. Ker je bila le-ta krasotica, ni bilo težko moža dobiti, dasi ni imela dote. Slučaj mu pride na pomoč. Na nekem letovišču se seznanita oče in hči z vseučiliškim profesorjem N. Petinštiridesetletnega moža, ki so ga sploh imeli za sovražnika ženskega spola, je očarala v tistem hipu nežna, preprosta, vendar pa toliko resna Feodora. Že nekaj let si je mož mučil možgane z vprašanjem, ali ne bi storil prav, ko bi si izbral družico. Kot samcu mu je delalo življenje mnogo neprijetnosti in skrbi, in resno se jih je želel otresti. Toda ker je le malo zahajal v družbo, zlasti v žensko družbo, se mu ni bila doslej ponudila nobena ugodna prilika.

Feodora se mu je zdela kakor ustvarjena zanj. Edina ovira se mu je videla njena mladost; tolažil se je s tem, da je ona poleg svoje mladosti silno resnega mišljenja, kakor se je bil prepričal po štirinajstdnevem vsakdanjem občevanju z njo. Osrčil se je ter jo poprosil roke.

Feodora pa je že dolgo čutila, da je odveč v očetovi hiši. Poleg tega se je zgražala, kadar je pomislila, da bi kdaj morala ono žensko imenovati mater, ki je bila dozdej pod njo. Nje srce je bilo prosto, profesor čislani mož, in tako se ni prav nič ustavljala tej snubitvi. Najbolj seveda je s tem ustregla očetu; ali pa ona ljubi bodočega svojega soproga, ali ne, zato se oče ni brigal; ona je privolila, in to je bila poglavitna stvar.

Profesor, naiven in zaupen v ljubezenskih stvareh, ne bi bil mogel niti v sanjah slutiti, da bi bila Feodora, ki se je v vsakem oziru toliko odlikovala od svojih vrstnic, njega vzela samo v sili, iz dolgega

časa, ali celo v obupnosti. Tako samoljuben pa tudi ni bil, da bi si bil domišljjal, da se more mlado dekle kar čez noč zaljubiti v priletnega, dolgočasnega moža, za kakršnega se je tudi sam smatral kot moder poznavatelj samega sebe; toda menil je, da, kakor je ona nanj napravila ugoden vtisk, tako je tudi on vzbudil v njej podobna čuvstva.

Ta medsebojna simpatija se mu je zdela najboljšje jamstvo mirnega zakonskega življenja, kakršnega si je sam želel. In čas je pokazal, da se ni varal. Bil je presrečen z njo in trdno prepričan, da je tudi ona z njim. Videl jo je vselej prijazno, postrežljivo, milo; živel je samo zanj in za dom, delala čast njegovemu imenu, skratka: zadovoljevala ga je popolnoma. Nikoli mu ni prišlo na misel, da bi mlada žena morda zaklepala v prsih dušo, ki bi bila v nagibih, vzorih, željah in hrepenenju drugačna od njegove. Da iz globine njenega pogleda odseva žar samozatajevanja in resignacije, tega ni bil nikoli zapazil; da njena neumorna pridnost, ki je bila skoro strasti podobna, ni prihajala iz notranjega nagiba, iz samočistega deloljubja, ampak iz samosilja, češ, da bi si z delom in skrbmi prikrivala svojo dušno praznoto, o tem se učenemu zvezdoslovcu niti sanjalo ni. Dasi jo je ljubil, pa se je vendar premalo brigal za njo, nego da bi mogel zapaziti neizmerno premagovanje in prikrivanje, ki je spremljalo vsako njeno zakonsko čednost. In vendar je bilo tako. Brez nagnjenosti do zakona, brez ljubezni do soproga, je bila sklenila zakonsko zvezo, ker so jo okoliščine k temu silile, ker ji je to svetovala pamet, ker je bila trudna življenja, dasi ga še ni bila prav nič užila. A pri vsem tem je bila navdihnjena s toliko srčno velikodušnostjo, da je hotela biti, da je morala biti vzorna žena. In bila je tudi, toda s kolikimi žrtvami.

Soprog, časti vreden mož in poštenjak od pete do glave, je menil da stori dovolj za njeno srečo, ako ji pusti popolno svobodo v gospodinjstvu; kar je ona storila, mu je bilo prav; kar je ona želela, se je moralo zgoditi. Naj ona po hiši gospodinji in gospodarji, kupuje in zametuje, vse naj se zgodi, kakor ona hoče; samo njega naj ne nadleguje z vprašanji, samo nasvetov naj ne zahteva od njega. In kakor njiju vnanje, enako je bilo tudi njiju notranje življenje. Ljubil je ženo z ono skrbno prisrčnostjo, s katero ljubi oče svojo hčerko; toda ognjevitost in oduševljenost, slast in strast ljubezni so mu bile celo neznane reči. Njegovo srce je bilo že davno udano stari ljubimki: učenosti; žena je zavzemala v njem šele drugo mesto. Vsaki pojav ljubezni mu je bil zoprn, in kakršnokoli ljubkovanje se mu je videlo otročje in mehkužno.

Ko je Feodora izprevidela, da soproga nadleguje vsako prisrčno približevanje, ko se je prepričala, da se nje uloga na soprogovi strani bore malo razlikuje od uloge hišne oskrbnice, tedaj je zadušila polagoma valovanje svoje tenkočutne duše ter se je udala svoji usodi. Odslej mu je bila samo to, kar je on želel: zvesta tovarišica in marljiva gospodinja; toda pri tem je nje duša odrevenela in nje srce okorelo.

Feodora je bila izmed onih redkih ženskih bitij, ki si iščejo in nahajajo srečo v ljubezni in sočutju, ne pa v brezskrbnem, razkošnem življenju. Ona te sreče dozdej še ni bila okusila, toda slutila je vso njeno blaženost, domnevala se vseh njenih skrivnosti, kakor menda slutijo in že v duhu uživajo sladkosti nebes oni pobožni mistiki, ki uničujejo svoje telo z asketičnim življenjem.

Vsakemu človeku je več ali manj prirojeno nekako hrepenenje po sočutju, po ljubezni; pri Feodori pa se je to prirojeno hrepenenje, ker se je siloma zatiralo in dušilo, razvilo polagoma v nekako strast. Bila je stara že trideset let in omožena že deset let, a nje duša je še vedno plavala po tajnostnih višavah vzorov in poezije. —

Tudi oni dan, ko je tako sedela za svojim soprogom in se zdaj pa zdaj v posameznih trenutkih zagledala v temni gaj in poslušala njegovo skrivnostno šumljanje, ji je začelo srce nemirno utripati. V glavi se ji je porajala misel za mislijo, in v srcu se ji je oglašalo čuvstvo za čuvstvom. Zameži in sanja o ljubezni: o ljubezni moža, ne tacega, kakršen je nje soprog, dober, pa sebičen, moder, pa siten, temveč o goreči, nepremagljivi ljubezni prikupnega, mladeniško bodega, pogumnega moža, ki bi njo in druge nadkriljeval s svojim duhom, ki bi se znal bojevati za svoje ideale, za svoja načela, ki bi svoje vnanje življenje, svoje moči, svoje zmožnosti daroval domovini in človeštvu v prid, njej pa, samo njej posvetil v dar svoje notranje življenje, svoje srce.

Tako se je nekaj časa udajala zapeljivim slikam svoje razkošne domišljivosti. Kar se zdrzne in energično otrese zapeljivih podob. Četudi je srebala opojno blaženost iz teh mamljivih sanj, vendar se je siloma vzdramila ter se odtrgala od tistih vabljevih prikazni. Vedela je, da mora biti zvesta soprogu, in mu je hotela tudi ostati. Četudi je zabredla včasih v mislih — v dejanju ne bi bila nikoli, ko bi se ji tudi prilika ponudila. Bila je sanjava, sentimentalna in se je sama sebi zdela nesrečna; toda poleg vsega tega je bila tudi razumna, blaga in pred vsem — poštena. V vseh istinitih in dozdevnih bridkosti sta ji bili prirojena krepost in poštenje v neizmerno tolažbo. Za nje hude notranje borbe je vedel samo Bog, in Bog odpušča. —

Profesorju se je zopet izvil nevoljen, težak vzdihljaj. Zopet si je brisal znojno glavo, mrmraje nekaj o nestrpni vročini.

Feodora se zgane. Nje mož se muči telesno in duševno, a ona se udaja sladkim, nedovoljenim sanjam. Skoro očitaje ji je tajni notranji glas to govoril, in pri tem je začutila iskreno sožalje z marljivim, neutrudnim možem, katerega življenje, samo vedam posvečeno, poteka tako hladno, brez radosti, ker se ne utegne ogrevati s toplimi sapicami pristrčnih čuvstev.

Vstane in se mu približa. »Emerih,« reče, rahlo mu položivši roko na ramo, da ga ne bi splašila, »zapri vendar svoje knjige in se malo izpočij. Danes, vsaj zdaj v teh neznosnih popoldanskih urah ni pravi čas za duševne napore. Raje nekoliko leži.«

»Ti si tukaj, Feodora?« odgovori mož razmišljen, ne da bi se ozrl na-njo. »Vročina je res tako nestrpna, da me hoče kar zadušiti. Toda to me ne sme motiti; razprava mora biti še nocoj gotova, stavec že čaka.

»In če bi bila šele jutri gotova, zato se menda svet ne bi podrl,« odvrne Feodora z nekoliko razdraženim glasom. Zbolelo jo je vselej, kadar je on govoril z njo, pa pri tem gledal drugam. Bila je prepričana, da on že dolgo več ne ve, kakšnega obraza je ona. Toda katera ženska, pa si bodi še tako skromna, se ne čuti žaljena, kadar se vidi prezirana in zlasti od svojega zakonskega moža.

»Draga moja, ti tega ne umeješ,« odvrne on z dobrohotnim glasom; »ne skrbi za-me, ne raztopim se od vročine. Čemu si pa pravzaprav sem prišla? Ali morda česa želiš?« pristavi, čudeč se, in se globoko zopet skloni v debelo knjigo.

»Ničesar,« odgovori ona zamolklo in hoče oditi iz sobe.

Toda, ko odpira vrata, da bi odšla, in le-ta zaškripljejo, se profesor nečesa domisli. »Feodora,« jo pokliče, »od Franja je davi došlo pismo; poglej, kaj nama piše. Ondi nekje med knjigami na polici sem je shranil.«

Feodora poišče pismo, in ko je najde, povpraša: »Ali naj je odprem in prečitam?«

»Veliko uslugo mi s tem storiš,« odvrne soprog. Radoveden sem, kaj mi brat piše, ko že tako dolgo ni bilo nobenega glasu od njega.«

Ko je Feodora prečitala pismo, se je ozrla na soproga, ki je zopet marljivo praškjal s peresom po papirju. Skoro si ga ni upala motiti, a naposled reče bojzljivo: »Emerih, Franjo naju obišče.« —

»Pa vsaj še ne danes,« zagodrnja profesor, vidno preplašen, toda ne da bi se bil sklonil od knjige.

Feodora se nasmehne. »Nocoj še ne,« reče, »toda jutri bi bilo mogoče. Svak piše, da v ponedeljek ali v torek misli odpotovati iz Sarajeva; danes je že sreda, jutri utegne priti.«

»Veselim se ga, prav iz srca se ga veselim,« reče profesor, toda s tako resigniranim glasom, da je bilo skoro dvomiti o istinitosti njegovega veselja. »Kaj ne Feodora, da ti prevzameš to nalogo, da ga dostojno sprejmeš, in zabavala ga boš, kolikor je v tvoji moči, da ne poreče, da se mu je pri bratu zehalo? Ti dobro veš, kako sem z delom preobložen. Dan bi za-me moral biti še enkrat tako dolg, a noč za polovico krajša.«

»Zdaj, ko so počitnice, Emerih, bi lahko svoje navdušenje za vedo nekoliko krotil ter se dobro odpočil; saj se tudi tvoji tovariši, ki so tudi učenjaki. Tako zmučen si videti. Kaj poreče Franjo, ko te zagleda zopet po desetih letih, izza katerih se nista nič videla.«

»Kaj poreče brat?« se nasmehne profesor. »Radoveden sem, kakšen je on! Saj veš, kakšen je bil pred desetimi leti, ko je bil primoran zaradi bolehnosti stopiti iz benediktinskega reda; bil je kakor blede smrt. No cvetočih lic tudi zdaj ne bo, ako ni morda bosenski zrak čudesno nanj vplival.«

»Franjo je bil vedno šibek in bolehav,« ugovarja Feodora, »ti pa si bil vedno čvrstega zdravja; samo preveč se ženeš z delom. Utrujenost se ti bere na obrazu.«

»No, no,« reče profesor s pomirljivim glasom, »saj pojdem skoro na letovišče, in ker vseh teh svojih zvestih prijateljev —« in pri teh besedah položi roko na knjige — »ne morem s seboj vzeti, zato bodem primoran manj delati; zato pa se bom bolj dolgočasil.«

Feodori se lice zmračí. »Dolgočasiti se bodeš moral?« ponovi vidno užaljena. »Kakor da živa priroda nima toliko in še večjih čarov, nego mrtve knjige; kakor da ti za silo ne morem tudi jaz biti prijetna tovarišica!«

On ničesar ne odgovori; menda še čul ni njenih besed, a ona odide iz sobe.

(Dalje prihodnjič.)

Dušne borbe.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

II.

Drugi dan je oživila opoldanski obed najinih znancev prikupna oseba mladega moža, Franja. Kakor je Feodora slutila, je bil on prišel naslednje jutro po sprejemu njegovega pisma.

Franjo je bil profesorjev polubrat, kar naj tolmači njiju nenavadno razliko v letih. Celih dvajset je bil mlajši od njega.

Njiju oče se je bil namreč v drugič oženil, a šele potem, ko je celih petnajst let nosil križ vdovstva. Ljubil je svojega edinca Emeriha čez mero in se mu je bal dati mačeho, katera ga menda ne bi tako negovala, kakor ga je on.

Ko je Emerih, končavši srednje šole, zapustil očetov dom, da se izobrazí za svoj bodoči poklic, je vplivala zapuščenost, kateri je bil zdaj izročen, tako hudo na priletnega moža, da je postal otožen. Prijatelji in med njimi tudi sin so mu svetovali, da bi si izbral družico, da ne bode samotaril.

Mož se je dal pregovoriti. Ne da bi si mnogo premišljeval, si je izbral v podporo svojih starih dni neko daljnjo sorodnico, dobrodušno priletno gospodično, ki je že od nekdanj izkazovala njemu in sinu posebno sočutje in prijaznost. A muhasta usoda mu je kot namerček določila še poseben sijaj sreče. Postal je še enkrat oče sinku, kateremu bi bil lahko ded.

Mali Franjo je bil silno šibko in bolešno dete. Izgubivši očeta, še predno ga je dobro poznal, je postal še slabotnejši. Z očetovo smrtjo se je zrušila rodbine gmotna podpora, in pičla pokojnina materi ni dopuščala skrbeti za bolehnega otroka tako, kakor bi bila morala. A ker se nesreča najrajša tam vgnezdi, kjer je beda že nakopičena, je postal Franjo sirota tudi od materine strani, ravno ko je imel vstopiti v gimnazijo.

Brat Emerih je visel s celim srcem o tem živečem prežalostnem spominu preljubega mu očeta. A kaj je on mogel zanj storiti, on, ki se je takrat še sam boril za svoj obstanek! Ker pa je bil resni, razumni, nadarjeni mladenič znan in priljubljen pri mnogih boljših obitelih, h katerim je zahajal kot domači učitelj, je dosegel vendar po svojih

pokroviteljih, da so nadepolnega dečka vzeli v neki benediktinski zavod v odgojo. In tako se je Franjo med samostanskimi zidovi in pod vplivom pobožnih, modrih mož razvijal, kar se tiče duha, v vzornega mladeniča, njegovo telo pa je ostalo šibko in bolešno, da so že križ napravili nad njegovim življenjem. Jetika ga zdeluje, se je dejalo o njem.

Narave je bil tihe, idealistične, otožne, kakršne so navadno mladi ljudje, ki nosijo v sebi kal smrti.

Franjeva najiskrenejša želja je bila, da bi postal redovnik in profesor na istem zavodu, kjer je preživel mladost. A radi slabega zdravja se mu ta želja ni mogla izpolniti. Naj zapusti čim preje zavod, za katerega strogo življenje ni bilo ustvarjeno njegovo telo, tako je velel zdravnikov odločni ukaz. In tako je Franjo postal posvetnjak proti svoji volji.

Posvetil se je odslej uku. Postal je tudi on, kakor njegov brat, profesor, a samo na srednjih šolah. V Sarajevo ga je bila zanesla usoda, s katero se je bil kmalu sprijaznil. Tamošnje južno podnebje je blagodejno vplivalo na njegovo zdravje, in ko je bil srečno prebil rahla, nevarna leta prve mladosti, se mu je zdravje utrjevalo vedno bolj. Suhljast in bledoličen je bil še vedno, a visoko njegovo telo se ni več pripogibalo k tlom, kakor prej; njegov preje hripavi, tanki glas je sedaj odmeval čvrsto in krepko; njegovo preje medlo, udrto oko je gledalo zdaj jasno, smelo in podjetno, dasi je še vedno zdaj pa zdaj odseval v njem sijaj prejšnje otožnosti.

Deset let ni videl brata. Isti dan, ko je Emerih praznoval poroko s Feodoro, je preživel ubogi Franjo, na duhu in telesu bolan, najbridkejši dan svojega življenja: poslavljal se je od priljubljenega mu zavoda. Je-li čudo, da se je tedaj komaj oziral na mlado bratovo nevesto, ki je prišla s svojim soprogom pozdravljat novega sorodnika?

Z bratom sta si potem malo dopisovala, ne iz malomarnosti, temveč le zato ne, ker je vedel, da bi mu on s svojimi pismi kradel dragoceni čas, o katerem se je Emerih venomer pritoževal, da mu ga primanjkuje. Oglašal se je redno po dvakrat, k večjemu po trikrat na leto, toliko, da mu je vselej naznanil, kako se ima, ter poslal svoje pozdrave njemu in svakinji, katere zunanosti se niti več spominjal ni.

Ravno tako kratko in suhoparno mu je potem Emerih po tri ali štiri mesece pozneje odgovarjal.

Povedali smo že, da že deset let ni bilo Franja več v domovino. Kar se v njem vzbudi hrepenenje, da bi jo iznovič obhodil. Hotel, moral si je zopet ogledati mili svoj domači kraj, kjer mu je tekla zibel. Nazaj grede od svojega potovanja po domovini, je želel še brata

pozdraviti, od onod pa raztegniti svoje potovanje čez niže-avstrijske kraje in se potem čez Ogrsko vrniti domov v Sarajevo.

Povedali smo, da je bil Franjo isti dan bratov gost. Kakor postane sobica, v kateri vlada neprijeten mrak, svetla in prijazna, ako se nenadoma ukrade vanjo žarek solnca skoz napol spuščeno zaveso, tako je postalo namah v krogu našega profesorja in njegove soproge živahno, veselo vsled Franjevega prihoda. Koliko je znal Franjo pripovedovati, koliko je imel pozvedavati! Kako veselo se je razlegal po sicer tihi obednici njegov krepki moški glas, spremljevan zdaj pa zdaj od iskrenega smeha!

Feodori se je zdelo, da živi novo življenje, da se je preselila v mamljivo, njej čisto neznano okrožje.

Tudi profesor je bil danes izredno dobre volje, posebno še zato, ker je bil srečno izročil stavcu razpravo, ki mu je še včeraj delala toliko preglayice. Prav iz srca se je veselil novo prerojenega brata, in ko je zrl v mladega, življenja polnega moža, je čutil, kako mu je on še vedno, kakor nekaj, drag, in kaka škoda bi bila, ko bi bil padel kot žrtva neizprosni smrti.

Ko je bil dal duška svojemu srčnemu veselju nad bratovim prihodom, je priplul v svoji dobri volji do neke nove zvezdoslovne teorije. Med tem, ko je na dolgo in široko razkladal predmet, ki je bil dokaj dolgočasen, mladima, v njegovi bližini sedečima osebama, med tem sta se drug družega opazovala Franjo in Feodora, poslušajoč profesorja le z navideznim zanimanjem.

Da se je bil Emerih močno postaral, je bil Franjo na prvi pogled spoznal, a da je njegova žena tako mlada in ljubka, v prvih trenutkih ni bil zapazil. Šele zdaj, ko je bil dlje časa v njeni družbi, ga je presenetil nje nežni, plemeniti obraz, omamilo njeno ljubeznivo in preprosto vedenje in ganila nje skrbnost in udanost do soproga, katerega hči je bila videti, ne žena. Občudoval jo je in obenem pomiloval. Je-li srečna z njim? — Po videzu sodeč, bi bil dejal, da, a razum mu je pravil, da ni. Ni-li ona premlada, preživahna zanj? Ni-li on preresen, premrtev za-njo? Taka vprašanja si je zastavljal sam.

Feodorino oko, vajeno zreti v resnega soproga z nagubančenim, zamišljenim licem, se ni mogla nagledati vedrega, navdušenega obraza Franjevega in njegovih bistrih oči, ki so se tako prijazno vanjo ozirale izpod gostih obrvi in visokega duhovitega čela. Ker je bil Franjo silno podoben bratu, si je mislila pri tem na tihem, da je bil Emerih najbrže ravno tak v svoji mladostni moški dobi. Bil! a ona ga tedaj ni poznala. Nekaj, kakor obžalovanje, da ga ni, se ji je oglasilo v

prsih. Nje pogled se je v tem trenutju ujel s Franjevim pogledom. Oba sta uganila drug drugega misli, in oba sta živo zardela. Franjev veseli obraz se je v trenutju uresnobil, a Feodorin, ki je še pred nekaterimi trenotki žarel navdušenja, je zabledel. Vidna zadrega je nastala med njima. Oba je navdajala tesnoba, da jima je govorjenje postajalo težavno in mučno.

Ta očitna njiju izpremema je vzbudila Emerihovo pozornost. Zapazivši njiju resna obraza, se je ustavil sredi živahnega razkladanja.

»Zdi se mi, da vaju dolgočasim s svojim razpravljanjem,« reče užaljen. »Ne zamerita, otroka, staremu knjigožrcu, ki je polovico svojega življenja preživel pri katedru in med knjigami, če se tudi v rodbini izpozabi. No, pa saj je Feodora tega že vajena; ona je jako potrpljiva z mojo nepoboljšljivo slabostjo, če se tudi pri tem menda večkrat dolgočasi. Zato me prav posebno veseli, da si naju, Franjo, obiskal. Ti ji boš gotovo dušo in telo oživil s svojo navzočnostjo.«

»Žal, da se ne morem dolgo pri vaju muditi,« odvrne Franjo mirno, a brez prejšnje živahnosti. »Jutri, kvečjemu pojutrnjem moram odriniti. Moje potovanje je še precej obširno. Tudi se nameravam tu pa tam še ustaviti, da si ogledam kraje.«

»Dečko, ti si pa napravil račun brez krčmarja,« odvrne profesor. »Deset let nisi nama prišel pred oči, a zdaj bi se kakor duh nama samo prikazal in potem izginil! Ti si zdaj najin gost, dokler te šola ne pokliče v daljnjo Bosno. Še teden dni se pomudimo tu v mestu, a potem naju spremiš v nižeavstrijsko letovišče. Povabljena sva tja k mojemu dobremu tovarišu v njegovo poletno vilo, ki stoji v najčarobnejšem kotičku dolenjeavstrijske dežele. Krasno jezero se razprostira ob vznožju vile, lesovje in gorovje pa osenčujeta nje ozadje. Primerno veselo družbo ondi tudi najdeš, in zagotavljam ti, da ne boš obžaloval, ker si brata poslušal.«

»Kakor bi ti rad ustregel, pa res ne morem sprejeti tvojega vabljivega predloga,« odvrne Franjo sicer z odločnim glasom, a z izrazom globokega obžalovanja in vznemirjenih oči.

Profesor si poravnal naočnike na nosu in skoz nje upre pogled na svojega brata. Nato reče vidno užaljen: »Tvoje dolgo bivanje v tujini ni ostalo brez vpliva, kakor vidim; tujina je ohladila gorko čuvstvo, ki si je nekdanj za-me gojil.«

»Emerih, ti mi delaš krivico,« vzklikne Franjo, do dna duše zadet. »Nekateri prijatelji so menili — da — da ne bi bilo napačno — ko bi se sešli v« — jeclja v silni zadregi, ker mu v trenutku ne pride nič pametnega na misel, s čimer bi se opravičil. A v istem trenutju

ga je sram nameravane laži. Privzdigne glavo, katero je ves čas, ko je brat govoril, imel pripognjeno, navidezno zamaknjen v umetni monogram, ki je bil uvezen v prtič, jo strese odločno, kakor da bi se hotel iznebiti neprijetne misli, ter hitro pristavi: »Ako je tebi, Emerih, ustrezno, da vaju spremim v letovišče, pa bodi!«

»Seveda mi je ustrezno, norček,« se smeje profesor. »Ali bi te bil sicer poprosil? — Kaj ne, Feodora, da ga tudi ti želiš čim dalje mogoče imeti v svoji bližini,« pristavi, obrnjen proti ženi, ki je hlastno pospravljala mizo, kakor da nima važnejšega in nujnejšega opravila.

»Ti veš, da, kar je tebi ljubo, je tudi meni prav,« odvrne Feodora s tihim, negotovim glasom in povešenimi očmi.

»Meni je še posebno zato prav, ker bode s tem tudi tebi ustrezno,« nadaljuje profesor z vidno zadovoljnostjo. — V duhu si je bil namreč že naslikal, kako prijetno bode zanj, ker mu ne bode treba vselej spremljevati žene na izprehode in izlete. Franjo ga bode nadomestoval, a on bode smel med tem premišljevati in pisariti, z eno besedo: smel bode živeti v svojem življu. —

Tisti teden pred odpotovanjem v letovišče je vsem trem kmalu prešel. Profesor je presedal dober kos dneva na vseučilišču, da je dijakom podpisaval izkaze; domov prišedši, pa je pribežaval k svojim knjigam; saj jih bode moral za dolgo dolgo časa zapustiti. Brata je videl samo pri obedih, a takrat se je rad mudil z njim.

Franjo je bil malo doma. Izprevidel je, da je tam za nadlego. Marljivo so delali priprave za odhod, in stanovanje je imelo razdežano in nevablivo lice. Izprehajal se je brezmiselno po mestu, obiskoval znance, posečal muzeje in druge ogledovanja vredne kraje, a pri tem bil silno razmišljen. Zdelo se mu je, kakor da biva njegov duh čisto drugje, oddaljen od predmeta, pri katerem se je mudil. In bilo je tudi tako. Sam sebe je vedno premišljeval, ker se je sam sebi dozdeval nekako tuj. Čutil je, da se v njegovih prsih vrši nekaj resnega, važnega, pomenljivega, nekaj, česar razvoj bi moral ovirati. To njegovo novo skrivnostno notranje žitje ni bilo sicer neprijetno, a vendar tesnobno. In vedno bolj je obžaloval, da je privolil v bratovo željo. A čutil ni poguma, da bi iznovič brata užalil, preklicavši dano besedo. —

Feodora, vedno pridna in skrbna gospodinja, se je zdaj odlikovala tem bolj v tej kreposti; vedno se je gibala. Da bi se s Franjem mudila, za to ji ni ostajalo časa. A čudno; za soproga ga je imela mnogo več, nego nekaj. Venomer se je brigala zanj, se zanimala za njegove pogovore in mu stregla celo tedaj, ko ni bilo treba.

A pri tem je nje lice ovajalo tajno presunjenost, nje oko je gledalo plaho.

»Vidiš, Franjo, kako dobro je človeku, ako ima skrbno ženico,« se pohvali profesor, videč, kako ga neguje Feodora. »Kar se gmotnih skrbi tiče, ne zaostajam za najbolj razvajenim otrokom. Treba mi je samo izraziti željo, in miza je pokrita z meni najbolj priljubljenimi jedili; in kadar me obhaja spanje, zaprem oči in mirno zaspim; saj me ne tare nobena skrb. Svetujem ti, da bi se tudi ti skoro ozrl po pridni gospodinji. Nespameten vsaki mož, ki se ukvarja z vsakdanjimi malenkostmi in nadlogami, ako mu je duh ustvarjen za kaj višjega.«

»Ako naj posnemam tvoj vzgled, imam za to še dovolj časa,« odvrne Franjo z nasmehom, ki je pa skrival bridko porogljivost.

»Po meni se ne smeš ravnati. Mene moraš smatrati za izjemo, katero po navadi ali zasleduje zla, ali odlikuje mila usoda,« odvrne profesor resno. In ker je Feodora zapustila brž sobo, zapazivši čudni razvitek njiju pogovora, je profesor svobodneje nadaljeval: »Redkokdaj se prigodi srečno naključje, da naleti prileten mož na tak biser, kakor je Feodora. Druga mlada ženska bi se bila kmalu naveličala starikavega, dolgočasnega moža ter si iskala nadomestila z dovoljenimi in tudi nedovoljenimi kratkočasnostmi. A kako se ona čuti zadovoljno in srečno v tihem življenju, katero ji jaz ponujam!«

»Ali si pa tudi prepričan, da je Feodora srečna?« pozveduje Franjo.

»In zakaj bi ne bila?« se začudi profesor. »Skromne, blage ženske, kakor je Feodora, potrebujejo silno malo, da so srečne.«

»Ali pa silno veliko,« momlja Franjo bolj za-se. »Jaz pa vendar mislim,« pristavi glasneje, »da ti svoje žene ne umevaš prav, da se sploh premalo brigaš za nje notranje življenje, in da je torej nikakor ne ceniš tako, kakor ona zasluži.«

»Moj dečko, vidi se, da si še mlad, in da tvoj duh še plava na bleščečih krilih domišljanih vzorov,« odvrne profesor dobrodušno. »Ne boš-li kar zahteval, da bi mož mojih let igral ulogo kot ljubimec?«

»Jaz ne mislim na tvoja leta, temveč se oziram na njeno mladost, in mladost ima svoje pravice,« odgovori Franjo resnobno. »Povem ti tudi, Emerih,« nadaljuje navdušen, »da nisem kmalu videl tako prikupljive ženske, kakor je tvoja Feodora. Ona ni samo popolna v duševnem, temveč tudi v telesnem oziru. Ali ne vidiš, da je krasotica prve vrste?«

»Ali se ti res tako dozdeva?« se smeje profesor. »Res, da mi je takoj v prvem trenotju ugajala, kakor mi ugaja tudi sedaj, ker je

pametna, ker je blaga in pridna; a kakšne so poteze njenega obraza, kakšna je barva njenih oči, zato sem se, bogme, malo brigal.«

Franjo je bobnal nervozno po mizi, oko pa mu je nemirno krožilo sem in tja. Že je odpiral usta, da bi odgovoril; toda premisli se in ne reče ničesar.

Tudi profesor se zamisli. Briše in briše si naočnike, dasi so že davno osnaženi, dokler ne stere enega stekla; šele tedaj se vzdrami.

»Menda imaš ti vendar prav,« reče udano; »bojim se res, da Feodore ne znam osrečevati. In tu imaš zopet dokaz, da ne smeš posnemati mojega vzgleda, da bi se ženil na stare dni.«

Franjo ni niti poslušal dobrohotnega bratovega nasveta. Tem bolj pa ga je razburila njegova izjava, da Feodore ne zna osrečevati. »In zakaj je ne znaš?« vpraša z naglim, skoro burnim glasom, temna rdečica pa mu oblije moško lice.

V tem trenutju stopi Feodora v sobo, da postreže s črno kavo.

Profesor olajšan vzdihne; saj je ona s svojim vstopom napravila konec čudnemu in, kakor se je njemu zdelo, nespametnemu razgovoru. Čemu se tudi brat vtika v njegove reči?

(Dalje prihodnjič.)

Tadej Kosciuško.

V spomin stoletnice spisal Iv. Steklasa.

(Dalje in konec.)

Poljski narod je zaupal v tem žalostnem položaju največ Kosciušku, katerega je sploh imenoval »velikega svojega očeta«. Pa to je bil tudi v resnici veliki domoljub, kajti on je vodil vse priprave za osvobojenje naroda. Dne 24. in 25. sušca se je imela vzdigniti vsa Poljska. Ali že s početka tega meseca je razvil uporno zastavo brigadir Madalinski, ki ni hotel razpustiti svojih čet, kakor mu je bilo zapovedano. Že na državnem zboru v Grodnu so namreč sklenili, da se ima poljska vojska zmanjšati od 30.000 mož na 15.000. Ko se je pa med tem zapletla Rusija zopet v novo borbo s Turško, je iznovič zahteval general Igelström, da se nemudoma izvede ta sklep. Po zapovedi kraljevi so mnogi zapovedniki to storili, Madalinski pa se ni hotel podati, marveč je pohitel z 10 oddelki svojih konjikov iz Pultuska v Krakov,

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

III.

Minilo je štirinajst dni. Okna profesorjevega stanovanja so zaprta, zavese spuščene in na zaklenjenih vhodnih vratih visi še posebna obešanka. To znači, da so njega stanovniki zapustili domovje. Zbežali so tudi oni na deželo, kakor tisoč in tisoč drugih, da se v neznosnih pasjih dnevih rajši izpotijo med zelenjem in pod pekočimi žarki oblastnega solnca, nego da bi se parili v zaduhli senci visokih mestnih hiš.

Kakih pet do šest ur hoda, a komaj tri četrti ure železniške vožnje od glavnega mesta leži prijazen trg. Ta trg obstoji skoro iz samih poletenskih vil. Po zimi je ondi dolgočasno: vile stoje prazne, obrta ni nobenega, dobiček poneha, in kraj, ki je sicer živahen in obljuden, je videti, kakor da je izmrl. A kako je tukaj drugače, kadar priroda obhaja svoj praznik! Počenši z majnikom do sredi oktobra se s čarom pestrega prirodnega krasa združuje tudi razkošnost velikomestnega življenja. Poleg zabave po kopališčih in neizogibnih šetališčih v senci drevesnih očakov in gozdičev se zabavajo tudi s koncerti in gledališkimi predstavami, s prirejanjem skupnih izletov in dirk, z lovom, sploh z vsem, kar omamlja čutila razvajene gospode.

Na majhnem holmu, nekaj streljajev od sredine trga oddaljenem, stoji lična poletna hiša. Prosta nje vnanjost se silno razlikuje od drugih v stavbinskem oziru bogato izdelanih vil. Zato je niso tržani nazivali kakor druge gosposke hiše s prikupnim imenom vile, temveč jo samo imenovali profesorjevo hišo na holmu. Toda stanovniki te navidezno preproste, a silno prijazne in pripravne hiše so uživali najlepši razgled, katerega si more želeti najbolj razvajeno oko. »Z naše verande se vidi svet,« je rekel često z navdušenim glasom gospodar te hiše, kadar je nanesel govor na-njo. In skoro da ni pretiraval. Z onega holma se je odpiral presenečenim očem eden onih mamljivih prirodnih prizorov, ki se nam vidijo kakor nebeški smehljaji. In v tej hiši nahajamo zopet svoje znance kot goste profesorja Vidmarja.

Vidmar in Emerih sta bila tovariša in že od dijaških let v prijateljski zvezi. Oba sta predavala na vseučilišču, oba sta bila zna-

menita v svojih strokah: Emerih, kakor že vemo, v zvezdoslovju, Vidmar pa v matematiki.

Profesor Vidmar je bil za nekaj let starejši od Emeriha in nad trideset let vprežen v zakonski jarem. Ko se je oženil, je bil šele docent, in gotovo ne bi si bil upal ob svojih pičlih dohodkih ustanoviti rodbine, da mu ni njegova nevesta prinesla za doto še enkrat toliko tisočakov, kakor je štela let. Toda velika doto se redkokdaj družijo z dragocenimi lastnostmi, katerih si vsaki ženin želi pri svoji nevesti; tako se je usoda tudi Vidmarjevi izvoljenki v marsičem izkazala mačeho. Bila je omejenega duha, neprijetne vnanjosti, domišljava in bahata do smešnosti; izbrala si je kot maloizobražena žena duhovitega, učenega moža za soproga, vedoč, da znamenitost enega in petičnost drugega pomoreta hiši in rodbini do slave.

Ta neskladna ženitev je belila marsikomu glavo, a naposled so se utolažili, češ, da tudi najmodrejši možje včasih zablodijo.

Iz tega zakona sta bila dva zarodnika: sin in hči. Oba sta nosila materine poteze, oba sta bila podedovala materina svojstva. Od očeta nista družega imela, nego ime. Prvorojeni, sedaj osemindvajsetletni sin Ervin, je v svoji primeroma kratki dobi življenja izpremenjal stanove, kakor ptica perje. Še predno je delal maturo, je bil postal poročnik. Od vojaštva, kjer je bil namenjen stalno ostati, jo je pobrisal sam, ker bi bil moral sicer nečastno izstopiti. Potem je nekaj mesecev služboval pri mestni hranilnici, a ker se ondi niso računali vselej ujemali s proračuni, in ker se je bil njegov oče naveličal dopolnjevati od svoje mesečne plače primanjkljaje, je romal k eskomptni banki. A tu so mu po njegovem mnenju za precej težko službo plačevali premalo, in ker je bila ravno tedaj razpisana boljša služba pri borski, se je oglasil za njo in jo tudi srečno dobil. Služboval je ondi že poldrugo leto, zanj nenavadno dolgo dobo, in ker je v tej službi lahko več lenobe pasel, nego delal, je bilo upati, da se ji tako kmalu ne izneveri.

Druga rojenka, štiriindvajsetletna Sidonija, četudi nelepa in malomodra, je imela vsaj dobro srce, in to je nekoliko poravnavalo neugodni vtisk njene osebe.

Kakor je sin zavoljo nestanovitnosti po službah delal skrb svojima roditeljema, tako je tudi hči obema, posebno materi, belila glavo, ker ni mogla dobiti soproga. Nič ni pomagalo, da je mati vsaki znanki in prijateljici skrivaj zaupala, da Sidonija dobi štiriindvajset tisoč dote, in da so dotične prijateljice in znanke to skrivnost dalje trobile v pomnoženi številki. Tisočaki so na ta način kar rasli, in celemu

mestu ni bila več tajnost, da profesorja Vidmarja hči soprogu vsuje v naročje štirideset tisočakov.

A pri vsem tem se ženini vendar niso oglašali. Mati se je radi tega čudom čudila. Saj je ona svojega sicer modrega, a v marsikaterem oziru neizkušenega soproga ulovila kar tako brez truda. Ogle dovala si je hčer in se pri tem prepričala, da res ni privabljiva. Bila pa je toliko trdosrčna, da ji je očitala nelepoto lica in neprijetnost osebe sploh. A izprevideti ni hotela, da Sidonija ima le nje bledomlečnato polt, nje belkaste, tope oči, nje velika usta in nje čokasto postavo. »Da imam tako grdo hčer!« je tožila sama sebi; »po kom se je neki vrgla?« Pred drugimi pa jo je mileje sodila, češ: »Bledolična je še nekoliko in nerazvita, a to vse preide, kadar se omoži.« In z vkusnimi, bogatimi oblekami je napravila iz nje elegantno punco, da se včasih res ni dozdevala tako grda, kakršna je bila v resnici.

Vsakdo bode menda po tem, kar smo omenili, verjel, da je Franjev nenadejani prihod v Vidmarjevo hišo zanetil skrivne nade. Zdaj je ženin prišel, je ukalo na tihem materino srce. — »Vrl mož, ta bosenski profesor,« je dejal Vidmar proti svoji ženi in ji zadovoljno namežikal. — »Vendar enkrat žarek upanja,« se je pošalil brat Ervin. Vsi trije pa so dvorili osuplemu Franju in ga osipavali z ljubeznivostmi, in Franja je ta pretirana prijaznost spravila skoro v zadrego.

Ubogo Sidonijino srce je vzplamtelo kar hipoma vzpričo prikupne podobe mladega moža. A ker je čut nežne ljubezni vselej združen s čuvstvom sramežljivosti in tesnobe, je skrivala svoje mlado nagnjenje, o katerem še ni vedela, da-li bode kdaj povrnjeno.

Mati, ki je kmalu izpregledala hčerino dušno stanje, jo je vsled tega večkrat pograjala. »Ljuba moja,« je dejala nevoljna, »če boš tako ponižno in plaho postopala z moškim svetom, se ne omožiš nikoli. V tvoj obraz se svoje žive dni nihče ne zagleda, to menda sama izprevidiš, pač pa v tvojo polno mošnjo. Franjo se mi pa vidi premalo lakomen in preveč nežnočuten, da bi se ti približal samo zavoljo tvojega denarja. Ako mu pa ti pokažeš svoje nagnjenje, poseže po obojem, po denarju in tvojem srcu.«

»Mati,« je odvrnila Sidonija, ki je bila že tudi izkušena v ljubezenskih rečeh, toda ne vsled lastne izkušnje, temveč po vzgledih drugih devojk, »čula sem vedno pripovedovati, da, kadar si hoče ženska pridobiti nagnjenje moža, katerega ljubi, se mu ne sme vsiljevati.«

»Neumnica,« je odvrnila mati osorno, »ta napotek velja samo ženskam, ki so mamljive po zunanosti, ne pa onim, ki so tvoje vrste.«

Krasotice seveda ravnajo pametneje, če se hladno vedejo, ker potem vpliva njih čar s pomnoženo silo na moška čutila.◀

Sidonija je nato osramočena in užaljena povesila glavo. Še nikoli ji mati ni tako pogostoma očitala nje nelepote, in še nikoli ni Sidonija sama tako živo obžalovala svoje grdosti kakor sedaj. Ves svoj denar bi bila dala za dvoje bistrih, milih oči, kakor so bile n. pr. Feodorine; saj je vedela, da s svojimi mrtvimi nikoli ne presune moškemu srca, nikoli ne bo mogla govoriti sladke, skrivnostne govorice hrepenenja in ljubezni.

Med tem je preživel vesele, zadovoljne dneve Franjo in ni niti z daleka slutil usode, ki je visela kakor Damoklejev meč nad njegovo glavo. Ona tesnoba, katera ga je prej v mestu vselej obšla, ko je sam bival ali govoril s Feodoro, ga je bila skoro popolnoma zapustila, ker se je shajal z njo skoro edino v družbi z drugimi. Rad je Feodoro videl in najrajši je občeval z njo, a ker se je zdaj pri tem čutil mirnega in srečnega, je sklepal iz tega sebi v veliko tolažbo, da se ni vanjo zagledal, kakor se je spočetkoma bal, da se bode. Sklepal je iz tega, ker je vedel, da ljubezen in pokoj redko kdaj složno kraljujeta v enem in istem srcu.

Feodori se je enako godilo kakor Franju. Kakor se ga je prej v mestu rada izogibala iz neumljive ji plašljivosti, tako ji je zdaj bila zaželena njegova bližina. Razumen, resen, a pri tem vendar v govorjenju in ponašanju tako mladostno se kretajoč, ji je mladi mož priraščal vedno bolj k srcu. Bilo ji je, kakor da je nenadoma dobila brata, ko je tolikokrat obžalovala, da ga nima. Ali ji ni on bil res po soprogu brat?

In vedno bolj je postajala domača z njim, in vedno bolj je njegovo mirno, zaupno, preprosto vedenje odstranjevalo pomisleke in strahove, kateri so ji prej vznemirjali dušo. Vsled tega se je čutila presrečno, kakor še nikoli poprej. Nje zamišljeno, tožno lice je žarelo tihe zadovoljnosti, nje resnobne, sanjave oči so se iskriale včasih v mladostnem ognju. Prejšnja značilna resnost jo je bila zapustila; postala je zgovornejša, vedrejša, in to jo je silno pomlajalo. Delala je vtisk mladega dekleta, ki se šele zaveda, da je svet lep, da je življenje mamljivo.

Ta nje ugodna izprememba je presenetila vsakoga. Celo nje soprog, ki se vendar ni nikoli zanimal za nobeno izpremembo, katera se ni tikala njegovih ved, je postal na-njo pozoren. Mel si je veselo roke. Franja je videl vedrega in zadovoljnega, Feodora je bila kar oživela po vplivu svežega zraka in prijetne družbe, v kateri se je zdaj

gibala, a njega domači niso preveč nadlegovali v njegovem premišljevanju. Ali ni bil izvrstno pogodil, ko je brata sem povabil? —

Toda ni imelo dolgo tako ostati. Tudi Ervin je imel oči za mikavno Feodoro. On ni maral zakona. Bal se ga je kakor hude pokore. Svobodo prodati, imeti dolžnosti, kakršne zakon nalaga, to se mu je zdelo grozno. A dvoriti mlado, prikupno, omoženo ženo, ki ga ne more v škripce ujeti, to je bil njegov vzor od nekdanj. Prilika se mu je zdaj ponudila, da si željo izpolni. Najdragocenejši biser se mu je zdaj prikazal v dosego njegovih namenov, pa da ne bi segel po njem z obema rokama?

Toda kmalu spozna, da Feodora ne spada v vrsto onih lahko-miselnih ženskih metuljčkov, ki frče od cveta do cveta, in s katerimi je on bil vajen občevati. Izprevidel je, da se mora pri njej bližati zaželenemu namenu z drugimi sredstvi, nego jih je sicer uporabljal pri svojih zmagah. Licemerstvo, dobrikanje, prazne dvorljive besede niso bile za-njo. Vzorno, krepostno žensko more premagati zopet le krepost, je mislil sam pri sebi. In začel se je kazati resnega, nramnega, sentimentalnega mladeniča. V občevanju z njo je bil krotak kot jagnje. Karkoli je ona trdila, je trdil tudi on, karkoli je ona zanikala, je zanikal tudi on, če je tudi bil nasprotnih misli. In pri tem so se njegove oči junaško izkazovale v izraževanju čuvstev, katerih nikoli ni imel.

Feodora je takoj spoznala njegovo zvijačno zanjko. Če ga je prej smatrala za ničlo v nramstvenem oziru, se ji je zdaj zdel celo ostuden. A ni mu kazala svoje zoprnosti. Čemu? Ni se ji zdelo vredno, da bi se zanj brigala, četudi samo z zaničevanjem. Prezirala ga je rajša popolnoma.

To poniževalno preziranje je Ervina še bolj vnemalo in ujunačevalo. Čim bolj je ona bila hladna proti njemu, tem bolj je on hrepenel po zmagi. Oglasil se je bil v njem oni skrivnostni nagon, kateri več ali manj biva nam vsem v srcu, da bi se polastili tega, česar nam ni moči doseči; prevzela ga je bila slast do premage onega, kar je najtežavnejše, najnegotovejše, najnevarnejše.

Ervinovo licemerstvo tudi Franju ni ostalo tajno. Z ostrim, podvojenim vidom, ki ga dajeta ljubezen in ljubosumnost, je spoznal takoj njegove podne namene. Ni se prestrašil. Saj je poznal čisto Feodorino dušo, a razsrdil se je bolj, nego je mislil. Ko je gledal, kako se prekanjeni volk, odet v nedolžno jagnetovo obleko, zatajuje in dobrika Feodori, mu je zavrela kri. V žepu je krčevito stiskal pest, kakor da bi se na maščevanje rotil. »Dokler bom jaz tu,« je dejal sam sebi, »ne oskruniš niti na videz nje čistega imena.«

In izginil je njegov navidezni pokoj. Strah, da bi Ervin v svoji drznosti ne povzročil soblazni, ljubosumnost, da si on upa zreti v Feodorine oči z drugim čuvstvom nego z navadnim, to dvoje, druženo s sočutjem, katero je občutil za Feodoro od prvih trenotkov, kar jo je bil spoznal, je zanetilo v njem mogočno, neutešno čutje, kakršno popada včasih zrelega človeka s povratkom domišljavosti in z novim razcvitanjem prve mladosti. Zastonj si je sam izkušal očitati nespa-metnost tega čuvstva, zastonj je sebi venomer ponavljal, da ne sme ljubiti Feodore tako, kakor želi njegovo srce, da bi bila pregreha v tem slučaju dvojna, ker ona ni samo zakonska žena, temveč tudi žena njegovega brata. »Oj, zakaj nisem brž takrat odpotoval, kakor sem bil sprva namenjen, ko sem bil spoznal nevarnost, ki me čaka!« si je očital. — »Pa zdaj odpotuj, še je čas!« mu je odvrnil glas vesti, mu je svetovala pamet. Toda kdaj se hladni razum in gorko čuvstvo ujemata? Kadar se začne modrovanje, ondi se navadno neha čuvstvo-vanje. A Franjevo skrito nagnjenje je šele prav poganjalo korenine, je bilo še v rasti, v razvitku; zato je preraščalo in ogluševalo takoj v kali notranje njegove dobre svete in modre ukrepe. Da bi zbežal iz njene bližine, za to ni imel več poguma. Saj se ni bila pridružila še nobena zlobna misel, nobeno nesmetno čuvstvo češčenju, ki je je gojil za-njo: želel jo je le gledati, želel le poslušati nje glas, želel bivati v nje bližini. Nikoli naj ona ne zve, kaj mu je ona, kakšnih nebes in kakšnega pekla izvor mu je ona. To si je sveto obetal ter se s slastjo vdajal čaru, ki je prihajal od nje mamljive osebe.

Franjo je držal besedo. Njegovo občevanje s Feodoro je bilo poslej še spoštljivejše, nego kdaj. Sploh je bil postal resnejši in ni več uganjal z njo nedolžnih šal; vsako besedo, katero je z njo govoril, je preudaril dobro, in skrbno je čuval svoje poglede, da ne bi nevede izdal svojih čuvstev. A čudo, iste izpremembe je on opazil tudi pri Feodori. Nič več ni bila, kakor pred kratkim, vesela; nje lice je bilo zopet resnobno, nje oči zamišljene, govorila je malo, odtegovala se je družbi in udeležbi skupnih izprehodov. In zdelo se mu je, kakor da se njega posebno ogiblje, dasi mu je bila vobče vedno prijazna in dobra, kakor nekda; a Ervina se ni branila, četudi je z njim občevala s kratkimi in pikrimi besedami.

Da bi ona slutila, kaj se vrši v njegovi duši? Ne, ni bilo mo-goče! Samo vedežica bi bila mogla čitati njegove občutke iz nepro-dirnih črt njegovega obraza.

Franjo je tako sodil, ker ni vedel, da je ženska v resnici polu-vedežica, kar se tiče srčnih razmer. Mlado, brezskrbno dekle ne bi

bilo niti z daleka uganilo njegovega dušnega položaja. Dekle, živeče v samih sanjah, sodi po sladkih besedah in iskrenih pogledih o nag-njenju drugih do nje. Vse drugače pa žena. Iz bliska nemirne zenice, iz nejasne, pretrgane, negotove besede ugane ona tajnosti, ki se vrše v globini srca, o katerem sluti, da je njej naklonjeno.

Takšne so bile razmere v prijazni Vidmarjevi poletni hiši na holmu štirinajst dni potem, ko so se bili tjakaj preselili naši znanci iz mesta.

(Dalje prihodnjič.)

Helena.

Zložil Ivan Savéljev.

6.

Kot začarane stoje
Hiše črne in grozeče;
Tožno včasih iz megle
Luč samotna zatrepeče.

Kam me vodi temna pot?
O, da bi imel peruti,
Daleč, daleč, le odtod,
Tja, kjer srce več ne čuti

Glej, visoko v megli tam,
Tam so okna razsvetljena;
Ah, to je Helenin bram,
In pri oknu je Helena.

V tiho noč, v temno nebó
Zro očesca ji sanjava;
Bog ve, kod sedaj lahnó
Dušica ji srečna plava.

Ali ji prihodnje dni
Slikajo vesele sanje?
Ali si nazaj želi
Spet večere nekedanje?

Ah, zakrit je prejšnji čas
V njeni duši sanjajoči
In pozabljen, kakor jaz
Pod nje oknom v mrtvi noči.

7.

Večerni mrak svoj črni plašč
Razgrinja naokoli,
V skrivnostnem miru množica
Po temni cerkvi moli.

A v mojem srcu ni miru,
Kako bi mogel biti?
Strasti mogočno morje kdo
Bi znal upokojiti?

Ne gleda mi v oltar oko,
Temno je na oltarji;
Očí so njene zarji dve,
Nebeško lepi zarji.

»V teh neizpolnjenih željah
Pretežko je živeti;
Četudi ti ne ljubiš me,
Jaz nočem več trpeti.

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

IV.

Bil je krasen večer. Po travnikih in gozdih sta bila legla mrak in tihota ter sta jih v spanje zazibavala. Po gaju in drevoredih so se vedno bolj izgubljale dolge, nedoločne črte visokih dreves; mesec se je polagoma dotikal njih vršičev. Zrak je bil popolnoma miren; niti najmanjša sapica ni motila svečanega pokoja. Dopolnjevala je čarobno sliko rosna krajina, zavita v lahno srebrno meglo, nad njo pa neizmerno obzorje najlepše zefirove boje, skoz in skoz se lesketajoče, kakor bi bila kraljevska roka po njem nasula bisere in demante.

Z verande Vidmarjeve vile je občudovalo ta prekrasni večerni prizor četvero oseb: Vidmarjeva gospa in Sidonija, Ervin in Franjo. Feodore ni bilo med njimi. Pismo je imela pisati prijateljici za god; obljubila pa je, da se jim pridruži.

Pod verando, po lični stezici, posuti z drobnimi, pisanimi kamenčki in obrobljeni z duhtečo ograjo gostih smrekovih drevesc, sta se shajala v veleučene pogovore oba profesorja; nad njima pa je odmevala živahna govorica, včasih tudi smeh, ki je pričal, da družba na verandi ne toži o njiju odsotnosti.

»Zares, milostljiva gospa, s svojo poletno hišo ste pridobili sebi in svojim dragocen zaklad,« se oglasi Franjo, ki je nekaj časa bil kar zamaknjen v veličastno prirodo. »Pač ste vsi vredni zavidanja, ker vam je dano prebivati tretjino leta v tem malem rajju.«

Pahalica gospe Vidmarjeve, ki je dozdej rahlo, le tako igraje mahala z njo sem in tja, se je začela v tem hipu živahno gibati. To je bilo znamenje, da je gospa Vidmarjeva dobre volje. In v resnici, ona preprosta, odkritosrčna Franjeva pohvala ji je neizmerno godila, jo neizmerno razveselila, ker je tako rekoč vodila vodo na nje mlin, to je, dala ji je priliko, da se pobaha, in bahavost je bila od nekdanje slabosti.

«Da,« je dejala samozadovoljna, »tudi moj soprog je vaših misli. Kolikokrat se mi je že hvaležno zahvalil za mirne, srečne dneve, ktere uživa v tej blaženi samotni hiši sredi zelenja. Da, da, svoje po-

šteno zatišje imeti, to je kaj vredno. Vaš gospod brat se je že večkrat proti nam pritoževal, da ga nima. Pomislite, da on niti ne zahaja vsako leto na letovišče. Pravi, da mu ni nič nadležnejše, nego bivati po tedne in tedne po natlačenih, malo pripravnih hotelih, ali pa kot gostač v zasebni hiši, kjer nedostaje vsega, kar bi bilo potrebno za življenje. Res, on bi moral tudi imeti kako čedno hišico kje na deželi; to bi bilo zanj.«

»Ali kako naj bi do tega prišel?« se smeje Franjo. »Četudi ima visoko plačo, vendar nikakor še ni tako obilna, da bi si mogel iz svojih prihrankov kupiti vilo. Sami veste, koliko denarja izdaja na leto vseučiliški profesor samo za knjige in učene časopise, skoro majhno glavnico.«

»Kaj ne bi tega vedela!« je odgovorila gospa. »Saj moj mož kar potrato dela s knjigami. Toda moškim je kmalu pomagano v denarnih stiskah; treba se jim je le bogato oženiti. Toda Feodora ni imela dote.«

»Dota res ni nič napačnega; toda pri sklepanju razumnih zakonov pride navadno še kaj drugega v poštev, ne samo denar,« je menil Franjo, ugovarjajoč nje zadnji opazki.

»Feodora naj bi bila tudi še doto imela?« je vzkliknil Ervin, ves oduševljen; »saj je ona sama na sebi največji zaklad, kakršnega, ne zamerite mi, gospod Franjo, vaš brat niti ni vreden.«

»Zakaj ne?« ga je zavrnil Franjo naglo in precej osorno.

»Ker ne zna ceniti tega dragocenega zaklada,« je odgovoril Ervin. »Feodori se prav dobro zna, da ni srečna z njim.«

»Ni srečna z njim?« se je zavzela gospa Vidmarjeva. »Ženska, ki ni prinesla soprogu ni beliča dote, pa da ne bi bila zadovoljna z možem takega častnega socialnega stanja, takega znamenitega imena? To bi bilo nezaslišano. Štiriindvajset tisoč dobi naša Sidonija za doto — lep denar, kaj ne? In vendar, ko bi — «

»Mama, ne govorite vedno o moji doti, saj to vendar ni zasluga imeti denar,« s temi besedami je pretrgala Sidonija materino zgovornost. Pri tem pa je še živeje zardela, nego je že ves čas zardevala, odkar se je razpravljalo o dotah in ženitbah. Revica ni imela drugih svojstev, nego molčati ter zardevati po potrebnem in nepotrebnem.

»To sem le tako mimogrede omenila,« se je izgovarjala gospa z lehkotnim glasom. Na tihem se je pa jezila, da jo je nespametno dekle ustavilo sredi važnega pogovora, ki bi lahko imel za njo uspešne učinke. »Ali je to res, gospod Franjo?« — mimogrede bodi omenjeno, da so Franja v Vidmarjevi hiši nazivali sploh samo »gospod Franjo.«

in mu niso nič pridevali naslova profesorskega — je pristavila nato gospa, vrnivši se k prejšnjemu predmetu, »kar trdi Ervin, da Feodora ni srečna na strani vašega občečislanskega brata?«

Franjo je prvi čas svojega bivanja rad in z velikim navdušenjem govoril, s komer je le mogel, o Feodori. Videti je bilo, kakor da ne more sam prenašati občudovanja, katero je čutil za njo. Ko mu je pa gospa zastavila ono delikatno vprašanje, mu je bilo hipoma nevšeč, javno povedati svoje mnenje o njej. Kakor se je sploh s Feodoro zadnji čas oprezno vedel, ravno tako se je zdaj izogibal, omeniti v pogovorih njeno osebo in njeno ime. In to je bilo popolnoma naravno. Čigar ljubav je še v kali, kaj rad omenja svoj vzor; kadar pa se ljubezen razvije do dušne strasti, bodisi ljubezen srečna ali nesrečna, tedaj se skrbno izogiblje onega predmeta vzpričo nekakšne dušne sramežljivosti.

Zato Franjo resno odgovori: »Dovolite, milostljiva gospa, da se okanim kakršnekoli opazke o svojih najbližnjih sorodnikih.«

»Seveda, umeva se samo ob sebi, da bi vam bilo nekoliko težavno presojati rodbinsko srečo svojega brata,« je odvrnila gospa, vidno osramočena po Franjevem hladnem odgovoru. »Želela sem samo, da bi vi z nasprotno trditvijo odbili nepremišljeno in prenagljeno Ervinovo opazko. Pa saj mu ni zameriti te nepremišljenosti,« je nadaljevala z velevažnim glasom; »on je še v onih letih, ko si človek domišlja, da je zakonska sreča ali nesreča odvisna samo od večjega ali manjšega srčnega nagnjenja. Pa ni tako. K zakonski sreči je treba tudi drugih važnih pogojev, in med temi je izmed najpoglavitejših brez dvojbe imovitost, če se tudi ta resnica ne strinja z zakonikom poetov. Poleg gmotnih stisk in neprilik ljubav kmalu izpuhti, naj reče kdo, kar hoče.«

Franjo je začel razumevati, kam meri gospejino navdušenje za bogastvo. Ozrl se je sumnjivo na Sidonijo, ki je še vedno žarela kakor kuhan rak. Ta rdečica, ki je bila vidna celo pri slabi svetlobi na verandi, je potrdila njegovo slutnjo. Prestrašil se je, videč svoj nevarni položaj. Takoj je sklenil zatreti na mah vse neutemeljene upe, ki se morda goje na njegov račun.

Tedaj je odgovoril z razdraženim glasom: »Ako bi se meni kaj tacega primerilo — toda vem, da se mi ne bode, ker nisem nikoli bil vdan mamonu — postavimo, da bi vzel v zakon žensko, katere ne bi prisrčno ljubil, ne bi bil samo nesrečen, temveč utegnilo bi se celo zgoditi, da bi postal tudi hudoben. In tedaj gorje ubogi soprogi; gotovo ne bi imela prijetnega življenja poleg mene.«

Sidonija, ki je ves čas z zadržano sapo in z utripajočim srcem poslušala njegove besede, se je zdaj hlastno obrnila od njega, in čudo, nje vedno žareče lice je mahoma pobledelo.

»Ha, ha, dragi gospod Franjo, kako ste še idealni,« se je smejala Vidmarjeva gospa ter jezno zapirala pahalico. V njenem smehu je bilo nekaj posiljenega, pikrega, da se je Franju zdel, kakor bi bil zaničljiv. »Kako dolgo pa tudi traje ona sentimentalna ljubezen, o kateri vsi zakonski kandidatje obojega spola toliko sanjarijo? Malo časa, verujte mi, da, silno malo! Ljubezen je nestanoviten prijatelj, ki se nam pridruži samo tedaj, ko nam sije solnce zadovoljnosti, denar pa je zvest, stanovit prijatelj, ker nam vselej in vedno olajšuje in lepšuje življenje.«

Bog zna, do katere meje bi bil zašel ta kočljivi razgovor, da ga ni o pravem času pretrgal prihod obeh profesorjev. Počasi sta stopicala životna moža po stopnicah, ki so vodile na verando. V tistem trenutku pa je švignil mimo njiju navzdol Ervin. On se je bil le površno udeležil pogovorov, ki so se razpravljali na verandi. Kaj so njega brigali nauki in nasveti o srečnem ali nesrečnem zakonu; saj se on ni mislil nikoli ženiti. Pač pa ga je skrbelo, zakaj da Feodore tako dolgo ni med njimi. Vedno se je oziral po mnogoštevilnih vrtnih stezicah in drevoredih, razsvetljenih od skrivnostne mesečine, ali ne bi zagledal med njimi vitke Feodorine postave. Vedel je, da se ona kaj rada odteguje družbi; posebno v zadnjem času je kaj pogostoma samotno pohajkovala. In njegovo ostrovidno oko je zapazilo nena doma med drevjem nekaj svetlega. Željno je upiral svoje sokolje oči v neznani predmet, ki se je naprej pomikal.

Ni se motil. Nenadoma je stopila izza drevoreda Feodorina visokostasna podoba. Po vrtu so stale posamezne vabljive klopi; na eno teh ona sede. Ervin ni zamudil ni trenutka ter se ji je pridružil. —

Feodora ni govorila resnice, ko se je bila odtegnila vsakdanjemu skupnemu pomenkovanju, katero je navadno imela zbrana družba domačinov po večerji na verandi. Za pismo se ni mudilo, napisala bi je bila lahko tudi po dnevi; a gojila je iskreno željo, da bi bivala enkrat pod božjim milim nebom sama s svojimi mislimi in čuvstvi. Če se je tudi po dnevi zdaj pa zdaj otresla moške družbe, vendar ni bila skoro nikoli sama. Gospa Vidmarjeva ali pa Sidonija sta ji bili vedno za petami. A ona si je želela miru, da bi mogla zbrati zmetene misli ter zopet enkrat do dobra premotriti sama sebe. Sama s seboj ni bila zadovoljna; bilo ji je, kakor da preti nesreča nje dušnemu pokoju, nje

domačemu miru. Zavedala pa se je, da to zlo lahko zabrani. Kako? to je hotela preišljevati.

Kročila je dobro uro po zelenih travnikih in njivah okrog doma; naposled pa je utrujena sedla na omenjeno klop, ki je bila streljaj od verande oddaljena.

Kakor tihotapec, in rahlo kakor bi hodil po iglah, se je približeval Ervin klopi, kjer je Feodora preišljevala. Mislil si je, da bode učinek mnogo večji, ako nenadoma stopi pred njo, nego če bi ga ona že iz dalje zagledala. Tako lepa, tako veličastna, tako nebeška se mu je zdela Feodora v čarobni svetlobi nočne kraljice! Z globokim vzdihom je naznanil svojo prisotnost. Njegov nategnjeni vzdih je res vzdramil Feodoro. Ko je zagledala Ervina, se ji je zmračilo čelo, in nje prva misel je bila, da bi vstala s sedeža in se vrnila k družbi na verando, a nje ponos se je temu protivil. Ervin bi si nje beg gotovo krivo tolmačil in sebi v prid; zatorej je počakala. Z znakom največje nevolje se je ozrla nanj in ga nemo, a smelo pogledala, češ: kaj hočeš od mene?

(Dalje prihodnjič.)

„Socijalist“!

Slika iz delavskega življenja.

Spisal **Marijan Savič**.

(Konec.)

II.

Ružička je ostal brez dela, brez službe. Kolikor se je trudil, vse je bilo brez uspeha. Povsod so ga odslavljali, včasih z zaničevanjem, včasih pa tudi s strahom.

Strojvodjo je radi tega nepopisno srce bolelo. Ne samo, da ga je mučila skrb noč in dan, kaj bode v bodočnosti, ko jim poidejo prihranjeni novci; tudi brezdelnost sama ga je trpinčila. Saj človeku, ki je vaje, da gre vsaki dan z veselo dušo na delo, ni zlepa kaj hujšega od posedanja in pohajanja brez nade, da se mu kmalu zopet ponudi prilika, ko bode mogel rabiti svoje moči!

No Ružička ni miroval ni sedaj. Neutrudno je hodil od delodajnice do delodajnice, nadejajoč se, da se mu primeri vendar-le še kaj

In slednjič še eno prošnjo. Vzemite v zavetje in branite našo ubogo slovenščino. Kako grdo, neusmiljeno ravnajo nekateri z njo. Meni se smili sirota, ali jaz ji ne morem pomagati! Poskusil sem pač, ali pokazal samo svojo nezmožnost.

Tako, zdaj smo pri kraju. Poslovil sem se brez patosa, a ne čisto brez humorja, od Vas, od Vaših bralcev in sploh od slovenskega občinstva, ki mu želim mnogo mož, boljših ko jaz, mož, ki naj dosežejo, kar sem jaz nameraval; pa bo dobro! Brez zamere!

Na Dunaju, o veliki noči 1896.

Jos. Stritar.

Dušne borbe.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

Neprijazen sprejem je sicer Ervinu nekoliko ohladil navdušenost, podnetil pa zato njegovo drznost. Vse ženske se iz početka na videz branijo moške prijaznosti, hoteč se s tem prikupiti, tako si je mislil na tihem. Neustrašeno je torej zadušil svojo nevoljo ter zopet nadaljeval ulogo sentimentalnega mladeniča.

»Gospa,« je dejal z očitajočim, pomilovalnim glasom, »zakaj vas ni bilo nocoj na verandi? Tako pusto se mi vidi povsod, kjer pogrešam vaše mične osebe; tako dolgočasna se mi zdi govorica, ako med-njo ne odmeva vaš mili glas.«

Feodora ni vedela, ali bi se bila jezila, ali pa rogala njegovim neslanim besedam. Tako važne trenutke je bila nocoj preživela sama s seboj, tako bridko-resno ji je bilo pri srcu, pa da bi se ji zljubilo poslušati prazno govoričenje tega glumača?

»Ker ste se zdaj tudi vi, glavni junak, izneverili prijazni družbi, bode vsled tega v njej brez dvojbe še dolgočasnejše,« mu je naposled odgovorila, samo da bi nekaj rekla. »Svetovala bi vam, da se čim preje povrnete na verando; jaz pojdem tudi skoro tja.«

»Da bi imela pravico postati drzna in dolgočasna, zato nisi niti lepa, niti dovolj mogočna,« si je mislil Ervin, kljubujoč sam pri sebi. »Videli bomo, čigava bode končno obveljala!«

»Pa pojdiva skupaj, če že hočete iti na verando,« je rekel nato z milim, prosečim glasom ter pripognil nekoliko glavo, da ji je bolje pogledal v oči. »Čemu iščete vedno samote? Vi bi se morali vedno gibati v družbi mladih, veselih ljudi, ki bi vas mogli razvedriti in odškodovati za dolgočasnost, katero prestajate na strani starikavega soproga.«

Feodora je skočila pokonci. »Kaj menite s tem reči?« je zaklicala z razsrjenim glasom in ga s čudnim, nezaupnim pogledom premerila od nog do glave.

»Hočem reči,« je razlagal Ervin vesel, da se je vendar govor nanesel na toliko zaželeni predmet, »da niste srečna. Bilo bi tudi čudo, ko bi bila; ali se je kdaj čulo, da bi se cvetoča pomlad in ledena zima ujemali?«

»Ne umejem vas,« mu je prestrigla Feodora nit zgovornosti in se obrnila od njega, kakor da je ni volja, ga še dalje poslušati. V resnici pa je samo hotela prikrivati svojo presenečenost. Kakor ostro bodalo so ji prodrle njegove besede dušo. »Moj Bog,« si je dejala natihoma, »ali je moje vedenje proti soprogu takšno, da vzbujam sum?«

»Ne umejete me, ker me nočete umeti,« ji je razlagal Ervin. Njegov pogum je rasel vzpričo njene preplašenosti, katero je bistro opazil. »Uboga gospa,« je sočutno nadaljeval ter se ji zaupno približal, »da bi tako bogatemu, tako vročemu srcu, kakršno je vaše, zadoštovala medla ljubezen vašega soproga? — Zakaj bi se vi odpovedala slasti žareče, iskrene ljubezni, ki je sicer dušno trpljenje, ki pa edino pomenja življenje? Feodora, poskusite —.«

Ni mogel do konca izreči svoje misli, niti se dotakniti nje roke, po katero je bil segel. Feodora se mu je umaknila. Zdaj šele ga je umela. S pretečim pogledom mu je zaprla drzno besedo ter mu ustavila smelo roko. Srd, sram in globoko poniževanje jo je prevzelo: poniževanje, da si on upa z njo tako maločastno govoriti; ob enem pa tudi rešilno čutje. No, saj ona s svojim vedenjem gotovo ni dala povoda njegovemu nepoštenemu vedenju, temveč vse to je zakrivila samo njegova strastna, podla narava.

»Jaz spoštujem svojega soproga, in on me ceni in ljubi,« mu je odgovorila s povzdignjeno glavo; »to vam bodi v odgovor!«

Ervin ni pričakoval te izpremembe. Še pred nekolikimi minutami je bila tako pohlevna in preplašena, da je menil, da jo že ima v svoji oblasti. Stisnil je ustnice in zavihal nos, kakor bi ga črevlji tiščali. »Soproga vas ljubi,« se poroga nato, »a s kakšno ljubeznijo? Veste, čemu naj jo primerjam? tistemu solncu, ki se sicer blešči, a ne ogreva.«

Feodora je pobledela. Čutila je, da je nekaj resnice v teh besedah, jezilo jo je pa vendar, da jo je on iztaknil.

»Oditi moram,« je rekla resno in se obrnila, »sicer postanete drzni do skrajnosti. Vedite, ko ne bi bila gostinja vaših roditeljev, katerih nočem žaliti, bi še ta trenotek zapustila za vselej vaše domovje.«

»Ali se smem pridružiti?« se je oglasil v tem trenotku znan glas v njiju bližini. Bil je Franjo. Z verande je opazoval njiju sestanek, kateri se mu ni zdel prijazen, sodeč po kretanju obeh. Postal je bil nemiren. Oprostivši se od družbe, je pogledal k njima.

»Dobro mi došel,« je odgovorila hitro Feodora na njegovo vprašanje, in nje blede, razburjeno lice je mahoma oživelilo in se razjasnilo. Ni je sicer Franja samega prihod posebno razveselil, temveč prihod tretje osebe sploh.

»Zdi se mi, da vaju motim,« je dejal Franjo z nezaupnim glasom ter je Erviná ostro pogledal.

Ervin je vtaknil roke v žep, privzdignil rame pa opazoval svoje črevlje ter se drzno nasmihal.

»Kar sva midva razpravljala, sme, kolikor zadeva mene, ves svet zvedeti,« je naglo dejala Feodora, ker jo je Ervinovo dvoumno molčanje in posmehovanje silno dražilo. Hudo bi ji bilo dejalo, ko bi si bil Franjo o njiju delal sodbo, ki bi za-njo ne bila častna.

»O, prosim, oprostite, jaz se ne ujemam z vašo trditvijo,« je odgovoril Ervin drzno. »Kar sem zdaj-le z vami razpravljal, je veljalo samo vam, gospa, in pri tem ne bi si želel nobenih prič, niti najboljših prijateljev. Zato odložim nadaljevanje najinega pogovora na drugikrat. Za nocoj se pa priporočam.«

Obrnil se je na peti, mahnil s palico po gredici pisanih cvetk, da je nekaj glavic odletelo daleč proč, momljal med zobmi neskladen napev ter se izgubil v temi.

Ko sta bila Franjo in Feodora sama, sta molčala nekaj trenotkov oba.

»Čemu tu stojiva?« je opomnil nato Franjo. »Pojdiva na verando.«

»Pojdiva,« je pritrdila ona poluglasno. Toda ne da bi bila stopila na desno stezo, po kateri je bilo najbliže, kamor sta se bila namenila, ampak krenila sta raztresena na levo. Tudi po tej poti se je prišlo do verande, toda z velikim ovinkom.

Nekaj časa sta hodila molče dalje. Znalo se jima je, da je to molčanje obema neugodno.

»Zdi se mi, da te je gospodič nadlegoval,« je izpregovoril na-
posled Franjo.

»Ali si moreš Ervina drugačnega misliti, nego nadležnega in
drznega?« je odgovorila ona dostojno.

»Ervin, gospa Vidmarjeva — z eno besedo vsi v tej hiši so
nadležni,« je potožil Franjo silno, kakor bi se hudoval.

»Ne bodi krivičen, Franjo, in ne zamenjaj dvojine z množino,«
ga je posvarila ona. »Mati in sin res nista kaj prida, a oče in hči
sta boljša. Posebno Sidonija je dobro, nepokvarjeno dekle. Škoda res,
da je tako malo lepa.«

»In pa tako malo duhovita,« je pristavil Franjo.

»O, pri ženskih se ne gleda toliko na bistrost duha, da je le
srce blago. Res, ko bi ona bila količko prijetnejše zunanosti, bi ti
svetovala, da —«

Z prirojeno prisrčnostjo in ljubeznivostjo se je bila Feodora do
tod potegnila za Sidonijo. A ravno, ko je hotela izreči najvažnejšo
besedo, ji je obtičal glas v grlu.

»Da bi jo zasnuhil,« je dopolnil Franjo z bridkim nasmehom.

»Zakaj ne, ona ti je naklonjena,« je mrmrala Feodora, a glava
ji je klonila pri teh besedah.

»A jaz ji nisem naklonjen,« je zaklical on z razburjenim glasom.

In zopet sta hodila nemo dalje. Prišla sta bila do vodometa.
Veselo je pljuskala voda, in ljubki kolobarčki so nastajali vsled pa-
dajočih kapljic. Mesec se je zrcalil v vodi, da se je ondi isknilo in
blestelo, kakor samo srebro in zlato. Obema se je ustavila noga vzpričo
krasnega prizora; oba sta zrla v nemirne valčke, kakor bi tam česa
iskala.

Kar se je začulo onkraj vodometa tožno čivkanje. Sredi vode je
plavala odlomljena veja, na njej pa je čepel premočen in vzplašen
ptiček mladič, ki še ni bil goden ter ni mogel zopet nazaj na drevo
zleteti. Z enim mahom, kakor bi se bila dogovorila, sta segla oba po
neokretnem utopljenču. Feodora ga je že držala v roki, a v tem hipu
je tudi Franjo popadel ptička.

Feodora je vzdrgetala, izpustila malo stvarco, ki je takoj izginila
na dno vode, a ona se je preplašena Franju umaknila.

Mladi mož jo je bolestno pogledal. »Ti se me bojiš?« ji je rekel
zamolklo, skoro očitajoč.

Ona je dvignila proti njemu oči, iz katerih je odsevala največja
zaupnost. — »Ne bojim se te,« je rekla s počasnim, tako silno žal-
lostnim glasom. »Vem, da si mož. Jaz se bojim le — sebe.«

Povedala je to ponižno, skromno, brez hlimbe in koketnosti. Samo nežna rdečica, katera jo je bila pri tem oblila, je značila, da si je v svesti svoje hude samozatožbe.

Franju je postalo gorko. Kakor strela so udarile nje preproste, a pri tem toliko pomembne besede v njegovo srce. Nje velika zaupnost, nje laskavo mnenje o njem ga je ganilo in vznemirilo ob enem. Če si prej ni bil popolnoma v svesti, je vedel od tega trenutka, da vsaka misel, vsaka želja, vsako hrepenenje njegovo velja tej ženski. Konec je bilo njegovega samoprevarjanja. Vedel je, da Feodore ne bode nikoli drugače ljubil, kakor jo baš ljubi: čez vse, brezmejno, in da bi bilo zastonj vsako premagovanje in borjenje. Stvar je bila zanj dognana; jasen mu je bil lastni položaj. Zanj ni bilo več pomoči, vdati se je moral neizprosni usodi. A vznemirjala ga je misel, da-li bode tudi mogel in znal vselej prikriti to svoje mogočno, nesrečno nagnjenje. Vedel je, da bi se neizmerno ponižal v njenih očeh, ko bi se v slabem trenutju izpozabil. In tega ni hotel. Biti od nje čislan, se mu je zdela največja sreča, katera ga je mogla doleteti v njegovem žalostnem položaju.

Prišla sta pod verando. »Jaz pojdem v svojo sobo; od gospode sem se že poslovil,« je menil zdaj Franjo ter je hotel Feodori podati roko, kakor je storil vsaki večer, predno je šel počivat. Toda takoj si je premislil. Roko, katero ji je bil ponudil, je umaknil ter rekel na kratko: »Lahko noč!«

V.

Drugi dan po zajutrkju sta sedeli Feodora in Sidonija na znani verandi z delom v rokah. Gospoda je sicer skupno obedovala in večerjala, a k zajutrkju se navadno ni shajala. Vsakdo je sam za-se zajutrkvoval v svoji spalnici, ob katerikoli uri je hotel, ker niso imeli določene ure za vstajanje. Feodora se je po zajutrkju navadno nekoliko izprehajala po domačem vrtu, potem pa se pridružila gospema in pri delu s pogovorom kratkočasila. Moški pa so si vsaki po svoje preganjali čas do obeda, ta pri knjigah, oni izven doma.

Na verandi ni danes Feodora našla obeh gospa, kakor sicer, temveč samo Sidonijo. Njenega prihoda Sidonija ni takoj zapazila, in ko jo je potem nenadoma zagledala, se je vidno vzplašila. Feodoro je pozdravila površno, potem pa se globoko sklonila nad razpetim okvirom, na katerem je nekaj vezla.

Feodora je takoj zapazila, da se je Sidonija jokala, in da je vsled tega v zadregi pred-njo. Revica je bila tako izpremenjena v obraz, da je Feodoro srce zbolelo.

Da se je Sidonija jokala, ko je bila vendar vedno zadovoljna s seboj in z vsem, s čimer je bila v dotiki, to bi se bilo vsakemu drugemu zdelo veliko čudo; toda Feodori se ni. Ženska narav, težaven predmet moškim, je ženskim lahko umljiva. Feodora je takoj slutila in vedela, kaj je vzrok nje nepričakovane toge. A Sidoniji ni hotela kazati, da je zapazila nje solzno lice. Zato je hitro sedla na nasprotno stran, kjer je Sidonija sedela, vzela kvačkanje iz lične baršunaste mošnjice in se vanje navidezno vglobila.

Ko je nekaj časa premišljevala težaven umeten vzorec čipk, katere je kvačkala, je izpregovorila, ne da bi se na Sidonijo ozrla:

»Ali se nama je mama danes izneverila, gospodična?«

Malo prej, nego ste vi prišla, je zapustila verando,« je odgovorila Sidonija z glasom, kateri je še drgetal od zadnjega joka.

»Ali se povrne?«

»Bojim se, da ne. Hudovala se je na-me in me zato zapustila.«

»Malenkost, majhna nesporazumnost, kaj ne da?« je dejala Feodora lahkotno.

»Oj, ni malenkost ne,« je vzdehnila Sidonija; »mama ni za-me nikoli preveč marala, a tako, kakor zdaj, še ni nikoli kazala, kako zoprna sem ji.«

»Ali Sidonija, kaj neki govorite,« se zavzame Feodora. »Da mati ne bi marala za svojega lastnega otroka, za dobrega otroka, kakršen ste vi?«

»Kaj njej mari dobroti; ona bi rajša videla, da sém lepa,« je odvrnila Sidonija bridko. »Omožila bi me rada, in ker me ne more z lepa, me hoče prodati ter baranta za mojo osebo, kakor se baranta za neumno živino. In ker jaz tega ne dovoljujem, me zmerja, me imenuje bedasto, me zaničuje. Vem, da mene ne bode mogel nihče ljubiti, a vsiljevati se tudi nočem nikomur, in ko bi mi srce pri tem počilo.« — In zopet jo je oblila znana rdečica, vnovič so ji silile solze v oči.

Feodori je postajalo čudno pri srcu. Dekle se ji je čez vse smililo; rada bi jo bila tolažila, toda kako, s čim? Čutila je, da bi lagala, ko bi v njej zanetila upe, ko bi jej obetala pomoči. Saj je vedela, s kom bi jo rada mati omožila, saj je slutila, komu je Sidonija srčno vdana. Ne, ne, ona ni mogla biti njena priprošnjica. Poskusila je bila to že sinoči, pa ni šlo, a danes — danes bi šlo še manj.

Vstala je s svojega sedeža ter sedla zraven Sidonije. »Vi ste razdražena, in zato pretiravate v svojih trditvah,« je dejala do dna duše presunjena. »Ni ga menda na svetu bitja, ki ne bi bilo ljubljeno,

in tem manj, če je ženska. Ako ni še prišel vaš čas, pa gotovo kdaj pride.«

»O vem, da je vobče vsaka ženska bolj ali manj ljubljena,« je odvrnila Sidonija svojeglavno, »a malokatera tako, kakor bi si želela. Če bode kdaj mene kdo ljubil, stori to samo zaradi mojega denarja, in ta zavest me boli.«

»Kdo more videti v bodočnost?« je rekla Feodora, hoteč vsaj nekaj odgovoriti. Prepričana je bila, da dekle govori resnico.

»Če me niti moji najbližnji sorodniki ne marajo, kdo bi me potem?«

»Sidonija, oče vas ima jako rad,« pravi Feodora resno.

»Da, on je edini, ki me ne gleda neprijazno, a očetova ljubezen vendar ne zadostuje ženskemu bitju.«

Sedaj je bila Feodora v zadregi. Ko bi bila mogla govoriti, kako lahko bi jo bila utešila s slikami in izkušnjami iz lastnega življenja. A govoriti ni mogla, ni smela.

»Sidonija,« ji reče iskreno, »ali ste res tega prepričanja, da samo lepa zunanost izvablja ljubezen? Kaj pa čednost, kaj pa blago srce?«

»Ervin je sinoči dejal,« odvrne Sidonija z žarečim licem, toda z žalostnim pogledom, »da samo ljubav, ki jo vzbuja in neti telesna lepota, je ognjena in osrečevalna, ona pa, ki nastane vsled blagosti, da je hladna in dolgočasna. Gospod Franjo pa je menil, da on bi se najraje potezal za ono ljubav, katera vznikne iz duševnih prednosti, ker samo taka ljubezen je resna in globoka; a trdil je tudi, da se taka ljubezen jako redko nahaja. Jaz pa nisem ni lepa, niti duhovita, za-me ostane torej samo še ona hladna, dolgočasna ljubezen, katero porodi dobrota. A jaz vem, da niti te ne bom nikoli deležna.«

»Jaz vas danes kar ne poznam več. Odkod ta razjarjenost, ta pikrost, to samozaničevanje?« se začudi Feodora. »Kaj je temu povod? Saj vendar danes ni drugačen dan, nego včeraj, a včeraj ste bila še tako mirna, zadovoljna. Odklenite mi svoje srce, Sidonija, ako se vam zdim zaupanja vredna.«

»Če ste zaupanja vredna?« vzklikne Sidonija z odkritosrčno navdušenostjo in jo iskreno pogleda; »pa še kakšnega zaupanja! Mene ste tudi začarala, kakor vsakoga. Ali ne vidite, da vas mora vsakdo, ki se vam približa, ljubiti in ceniti? Vas je Bog potratno obsul s svojimi darovi,« je nadaljevala z nekoliko zavidnim glasom. »Lepa ste, blaga, razumna! Morala bi vas pravzaprav črtiti! Zdi se mi večkrat, da ste vi najbolj na poti moji sreči, a sovražiti vas pa vendar ne morem. Zavidam vam pa močno, močno!« Po teh besedah je globoko

vzdihnila, kakor da si hoče breme odvaliti z duše. Obrnila se je pa v stran, da bi zakrila uporne solze, ki so danes tekle neusahljivo.

»Ko bi vam mogla odstopiti one čare, katere vi na meni vidite, verujte mi, da bi rada to storila; meni niso nič prida, vam pa bi morda koristile,« je zašepetala Feodora z žalostnim glasom in zrla sočutno na žalujoče dekile. Najrajše bi se bila oklenila njenega vratu ter primešala svoje solze njenim.

»Vi tako govorite, ker veste, da je to nemogoče,« odgovori Sidonija. Vendar hvala vam za sočutnost; saj mi tako dobro deje. — Zdi se mi, da nekdo prihaja,« je pristavila vzplašena ter posluhnila. »Nočem, da bi me kdo zdaj videl. Ne zamerite, Feodora, da zbežim. Nato je izginila v notranje prostore.

Toda ni prihajal morda kak tujec, nego z vrta sem je stopala gospa Vidmarica z velikim šopkom nabranih cvetic. Zagledavši Feodoro samo, se ni začudila malo. »Ali ste sama, Feodora? Kje pa je Sidonija?«

»V tem trenutju je šla v hišo, menda se kmalu povrne.«

»Bala sem se, da se morda vas izogiblje,« pravi nato Vidmarica; »dekle je danes zelo slabe volje.«

»Človek ima včasih slabe trenutke,« zagovarja Feodora Sidonijo, »meni se ni zdelo, da bi bila gospodična slabe volje.«

»Veseli me, če je to res, a jaz nisem mogla z njo niti ene pametne govoriti. Vedno se mi je ustavljala. Sicer pa je vedno tako voljna in poslušna. Zato sem zbežala od nje.«

»Postane že zopet voljna in poslušna,« pravi Feodora, kateri ni nič kaj ugajal začetek tega pogovora.

»Bilo bi to želeti, njej sami na korist,« vzdihne gospa Vidmarica. »Toda od današnjega zaroda se ni nič pametnega nadejati, ker se smatra za modrejšega, nego smo mi, izkušeni ljudje. Bodite vesela, da nimate otrok. Koliko križev in sitnosti vam je s tem prihranjenih, Niti pojma nimate, kakšno je materino čuvstvo, kadar ima mati dan za dnevom pred očmi zrelo, še prezrelo hčer, pa ji ne more priskrbeti srečne bodočnosti!«

»Oprostite, vi niste v tem položaju,« ji seže Feodora v besedo. »Dekle, ki ima lepo doto, kakor vaša Sidonija, je popolnoma preskrbljena za vse življenje.«

»Tako, tako? Preskrbljena?« se je rogala Vidmarica. »Na trud pa se ne ozirate, katerega ima uboga mati, ko mora neprestano paziti na vsaki hčerin korak, na vsako nje besedo, da, malone na vsaki nje pogled, da ne daje prilike obrekovanju?«

»Sidonija bode vedno starejša in modrejša; skoro bode sama znala čuvati svojo čast in dostojnost,« je opazila Feodora, ki se nikakor ni skladala z gospejinimi mislimi.

»Torej naj Sidonija, sodeč po vaših besedah, postane stara devica? To nesrečo, to sramoti bi vi privoščili naši hiši?« je zaklicala Vidmarica, kakor bi bila iz uma.

»Ne vidi se mi to prav nič nečastno,« odgovori Feodora mirno. »Ni vsaka ženska namenjena za zakon. Vsekakor boljše stara devica nego nesrečna ženica. Njej ni sile, da bi postala bodisi stara devica, bodisi nesrečna žena. Treba ji je samo biti nekoliko razumni, in pa mene naj poslušaj,« je odgovorila Vidmarica nekoliko pomirjena. »Že vemo za primernega ženina,« je nadaljevala s skrivnostnim glasom, »ki ima vse lastnosti, da bi osrečeval tudi najprešernejšo žensko, ne pa tako skromno, kakršna je Sidonija. Ko bi bila ona le nekoliko pogumnejša in drznejša, pa bi bila zmaga njena. — Saj veste iz izkušnje, Feodora,« je pristavila z nasmehom ter zamežikala, »da brez zvižčnosti ne pride nobena ženska do soproga. Poskusila ste to vi, kakor sem poskusila jaz, in kakor mora poskusiti vsaka ženska, ki se hoče omožiti. Saj o tem ni nič slabega, in gospodje soprogi so nam v poznejših letih še prav hvaležni za ta naš pogum. Moški se tako boje zakona, da bi se sami malokdaj zanj odločili. A Sidonija ni samo plašljivka prve vrste, ampak tudi naravnost rekoč neumnica, ker sama sebi ne želi dobro. Saj pravim, grdoba in neumnost hodita vselej vstric!«

»Gospa! Sidonija ni tako malomodra, kakor menite vi; ona je samo sramežljiva in čednostna, kakor se ženskam, dekletom pa še posebej spodobi,« je odvrnila Feodora hladno. Užaljena je bila, da je Vidmarica prištevala tudi njo malovrednim ženskam svoje vrste. Vidmaričino nedostojno besedovanje ji je privabilo vse barve v lice. Razen tega ji je bilo srce nemirno, duh vzplašen. Sidonijino togovanje in Vidmaričino pritoževanje po njenih mislih ni nič dobrega pomenjalo. Čutila je, da se vihra zbira nad domačim obzorjem, vihra, ki bode njo najbolj pretresla. Čutila je to in se zgrozila, kakor občutijo ptički pretečo nevihto ter bojazljivo čivkajo pred bližajočim se gromom.

Vidmarica je imela že piker odgovor na jeziku, da bi dokazala, kako malo koristita v praktičnem življenju sramežljivost in krepost; toda vedela je, da bi s tem dokazovanjem Feodoro samo od sebe odvrčala, a ona jo je hotela pridobiti.

»Čednost in sramežljivost sta lepi lastnosti,« je rekla torej s kolikor možno pobožnim obrazom in vernim glasom; »vesela sem, če

mislite, da krasita tudi mojo hčerko, ne pa neumnost in trmoglavost, kakor sem sodila jaz. Če je pa Sidonija še tako nepokvarjeno dete, da si ne zna pomoči, ji priskočiva medve na pomoč, da ji ne uide sreča, katera ji je že tako blizu. — Feodora, draga prijateljica,« je pristavila iskreno po kratkem premolku, sezajoč po nje roki in jo stresajoč in stiskajoč, da je Feodoro skoro zbolelo, »saj ste gotovo že uganila, kakšne usluge si želim od vas. Franjo, vaš silno možati svak, on je moj vzor, katerega si želim za zeta. Pa tudi Sidonija ga ljubi, kakor se mi je izpovedala. Res, dekle ni prikupljivo, a dobro in poslušno, in imelo bode nekaj pod palcem. Jaz mislim, da se Franjo ne bo kesal, ako si jo izbere za ženico. Toda vidi se mi, da je on prav tak, kakor je Sidonija: bojazljiv in sramežljiv. Toda, ako me moja ostrovidnost ne prevarja, se tudi v njem nekaj kuje. Tako tih in zamišljen je, tako razdražen včasih in otožen; zna se mu, da je iz njegovega srca izbežal mir. Seveda, občutljiv in skromen je ter se najbrže boji, da bi dobil pri nas košarico. Ali — kaj sem vas že hotela prositi? Res, res, da bi vi, ki ste tako razumna, Franju na nežen način razložila, kako bi nam vsem ugajal. Pa tudi Sidonijo še malko priporočajte, da bode uspeh tem gotovejši. Vi prevzamete torej Franja, jaz Sidonijo; napraviva dobro delo: združiva dva človeka, ki sta kakor ustvarjena, da postaneta zakonski par.«

Feodora je navidezno mirno poslušala živahni besedni tok, ki je vrel čez neutrudne Vidmaričine ustnice. Glava se ji je pri tem vedno bolj pripogibala nad ročnim delom, a nje roke so kvačkale s podvojeno hitrostjo. Čutila je potrebo prikrivati lice pred ostrim pogledom Vidmaričinim. Saj je vedela, da se na nje jasnem, zgovornem licu zrcali njena občutljiva narav. Vedela je, da val krvi, ki ji je že med pogovorom neprestano silil iz srca v lice, a iz lica zopet v srce, bi moral ovaditi nje misli in občutke. Da bi ona postala mešetarica v tako nežnih rečeh?! Nikoli in pri nikomer ne bi hotela tega posla prevzeti, a v tem slučaju ne bi mogla, ko bi tudi hotela.

»Gospa,« je odvrnila torej ročno, ko brž ji je ona pustila priti do besede, »ali ne bi bilo boljše, da pustite, naj se mlada dva sporazumeta sama? Ljubezen,« je nadaljevala s tišjim glasom, »mora priti sama od sebe; sama premaga ob svojem času vsako bojazljivost in ustvari nenadoma med ljubečima osebama tako in toliko zaupanje, kakršno si ljudje navadno pridobe komaj v mnogih letih.«

»Vi mi torej nočete te usluge storiti?« se je začudila Vidmarica, neprijetno presenečena, ker se te odklonitve ni nadejala,

»Res, da ne,« je odvrnila Feodora.

Vidmarica je uprla zdaj oči s čudnim izrazom v Feodorin zmešani obraz. »To vaše neutemeljeno odklanjanje dobre stvari mi nikakor ne godi,« je dejala nato, sumnjivo majoč z glavo. »Vi imate menda za to kak poseben vzrok.« In poudarila je s hudobnim nasmehom zadnje besede.

»Nobenega,« je rekla hitro Feodora, a ni mogla zabraniti, da ji ne bi bil pri tem postal glas negotov. — »Toda prepričana sem, da ljubečima srcema je tretja oseba vedno odveč. Sicer pa bom govorila o tej stvari s svojim soprogom. Njemu kot bratu se spodobi bolj, nego meni, se vmešavati v tako resno stvar.«

In hlastno, kakor da bi ji gorelo pod petami, je pobrala svoje reči ter se s kratkim pozdravom poslovila od gospe Vidmarjeve.

(Dalje prihodnjič.)

Dr. Fran Celestin.

Spisal Fran Göstl.

II.

isateljevati je pričel Celestin že zelo zgodaj; že kot dijak se je vadil ter tako usposobil za poznejše književno delovanje. Prvi tiskani plod njegovega peresa je bila neka slovenska šolska naloga, katero je prof J. Macun dal uredniku »Učiteljskega tovariša,« da jo je priobčil.

Podpisal se je ondi kot »Neboslav.« — Kot gimnazijec je poslovenil Ilijade šesto knjigo, katero je priobčil Janežič v svojem »Glasniku.« L. 1865. je izdal z Jurčičem in Fr. Marnom almanah »Slovenska Vila.« — Na Dunaju je spisal edino svoje dramatično delo: »Roza,« katero je izdalo »Slov. dramatično društvo« v II. zvezku »Slov. Talije.« O njej sodi Stritar: ¹⁾ »G. pisatelj si je izvolil, če se ne motimo, Moliera za vzgled; sijajen, klasičen, a nevaren vzgled! Življenje je zdaj čisto drugače, nego za Moliera. Iz Moliera se nam je učiti; posnemati ga, je nevarno. To je pač tudi zapeljalo g. pisatelja, da je svojo igro v verzih spisal, kar ji ni na korist. Vsaka stvar ima svoj čas. Vsa igra nam kaže v mislih in po obliki, da je delo visoko izobraženega, blagočutnega moža, in to je lepa hvala; ali pa imajo njene osebe dovolj moči in življenja, rekli bi, dovolj krvi v sebi, to se pokaže, kedar

¹⁾ »Zvon« 1870. str. 322.

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

VI.

Bilo je po obedu istega dne. V Vidmarjevi hiši je vladal pokoj. Vsakdo se je umaknil v svojo sobo, da ondi v blaženi svobodi in v miru prebije težki, lenobni popoldanski čas. Vročina je bila grozna, da je kar zemlja pokala in zevala, da so ljudje kar omagovali. Zato so se naši znanci po obedu kmalu razšli, da se vsaki po svoje vda zaženemu počitku.

Emerih, ki sicer v mestu po obedu ni nikoli in dalj zadremal, nego pol urice, je spal danes trdno že skoro dve uri.

Ne daleč od ležišča, kjer je on počival, je slonela Feodora v nizkem naslanjaču s knjigo v roki. Čitati kaj zanimivega, je bil za-njo največji počitek.

Tudi ona je zrla že skoro dve uri v knjigo, a vendar ni bila prečitala iz nje niti ene strani. Nemirna je bila. Vedno se je ozirala po soprogu, da-li se skoro vzbudi. Tako dolgo, kakor danes, še nikoli ni trajalo njegovo popoldansko spanje. Ura je bila že štiri, ko se je profesor vzbudil.

Ko se je do dobrega nazehal, je primaknila Feodora naslanjač bliže njega in mu z nemalo utripajočim srcem povedala o želji in namenu Vidmaričinih glede Franja.

Emerihu ni bila stvar nova. Tovariš Vidmar mu je bil že večkrat mimogrede omenil, kako primeren par bi lahko bila Franjo in Sidonija. Emerih je nato prikimoval z glavo v znamenje, da se temu ne protivi, in nista več o tem predmetu govorila.

»A kaj praviš ti k temu?« vpraša Emerih Feodoro, ne da bi sam izrekel svoje misli.

»O, jaz bi to zvezo odobraval, ako —«

V tem trenutju nekdo potrka. Na Emerihov odziv vstopi Franjo. »Ali imata kakšen načrt za popoldne? Vidmarjevi so dobili poset iz mesta; zato sem menil, da bi mi trije napravili daljši izprehod. Zrak se je izdatno ohladil; nekje v gorah je menda bila nevihta.«

»Izprehod lahko vidva prevzameta,« reče Emerih dobrohotno; »jaz in Vidmar imava ob polušestih dogovorjen sestanek v trgu. Ime-

niten ruski učenjak se je ondi nastanil za nekaj dni, in njega bi rada posetila. Pa ravno prav, da si prišel; kakor da bi te bila poklicala. Nekaj važnega ti imava sporočiti.«

»Nekaj važnega? Meni?« se je začudil Franjo in postajal nemiren. Slutil ni ničesar, a že nekaj časa sem je bil tako razdražen, da ga je vsaka malenkost vznemirila.

»Znaš,« je začel Emerih dobre volje ter si med tem popravljaj svojo toaleta, »v tej hiši so ljudje, ki so v skrbeh, da ne bi sčasoma tebi samemu, kakršen si, postalo dolg čas v daljnji Bosni. In ker celo Bog pravi, da ni dobro človeku biti samemu, bi ti dali radi družbo s seboj, družbo, ali pravzaprav osebo, ki se za-te jako zanima.«

»Jaz se nikoli ne oženim,« je bil kratki Franjev odgovor. Ni maral dolgih uvodov. Umel je takoj, kam vse to meri.

»Franjo, ti govoriš jako otročje,« ga posvari Emerih resnobno. »Življenje je polno sitnob in težav, a koliko lažje jih prenaša človek, ako jih ima s kom deliti. Doslej si bil mlad, in mladost si nekoliko z lahkomiselnostjo, nekoliko s pozabljivostjo, a največ z upi pomaga, da je neugodnosti in skrbi preveč ne potlačijo. Drugače se godi človeku, kadar mu gre življenje navzdol. Z neizpolnjenimi upi peša navadno tudi njegov pogum, a tedaj možu kaj dobro dejeta prijazni svet in tešilna beseda iz ljubečih ust.

»Življenje, zakonsko ali samsko, je žalibog vedno le hud boj,« je odgovoril Franjo in gledal skozi okno in od ondod na sinje nebo, kakor da ondi stoje napisane njegove misli. »Bojevati se mora človek za življenje tako ali tako, ali je poročen ali je samec, bojevati tako dolgo, dokler ne premaga, ali pa omaga. Poznam srečne in nesrečne zakone, srečne in nesrečne samce. Kdo more vedeti, kaj komu življenje prinese? — Sicer pa je bolje, da ne vemo. Ko bi vedeli že naprej, kaj nas čaka, ne mogli bi niti eno uro prenesti življenja bremena. Edino, kar nam sladi ali vsaj lajša življenje, je vendar samo laž in domišljija.«

»Glej ga no, kam je zašel! Celo filozofsko vprašanje nam tu razlaga; ta odgovor pač ne razodeva zakonskega kandidata,« se pošali Emerih. »No, pa saj te nočemo siliti, kaj ne, Feodora? Dekle, katero ti vsiljujejo, ima res marsikatero hibo. Pa saj ni, da mora prav ona biti; svet ima nevest na izbero. A resno bi ti svetoval, da se skoro oženiš. — Jojmeni, odriniti moram, Vidmar me že gotovo čaka,« pristavi v skrbeh, pogledavši na uro. »Torej z Bogom, otroka! Želim, da bi prav dobro prebila lepi popoldan. A ti, Feodora, skrbi, da mu glavo poravnaš; saj ženska zgovornost in razumnost tvorita čuda.«

Pokimal je, mignil z roko v pozdrav in odšel. —

Že od jutra, odkar je imela one pogovore najprej s Sidonijo, a potem z nje materjo, je bilo Feodori, kakor da tlači nje dušo neznosna tega. Neprijetno to stanje pa se ji je izdatno shujšalo v onih dveh urah, ko se je pripravljala med soprogovim spanjem na važni razgovor z njim radi Franja. Nepričakovani Franjev prihod v tistem važnem trenutku pa jo je še bolj razburil. Nato še njegov odločni ugovor, češ, da se nikoli ne oženi, njegove čudne besede, o katerih je menila, da jih umeje, potem nagli soprogov odhod, po katerem je bila izročena Franju za ves popoldan ter je morala biti sama z njim: to vse jo je tako pretreslo in vznemirilo, da jo je za trenotek obšla slabost. Zdelo se ji je, kakor da se je nenadoma skrilo solnce; tako se ji je stemnilo pred očmi, in čudne slutnje, napol blažene, napol grozne, so ji krčile srce.

Franjo, ki je zrl po bratovem odhodu še nekaj časa skozi okno v daljavo, se je zdaj obrnil proti Feodori rekoč:

»Ali te je volja izpolniti Emerihovo željo, da greva na daljši izprehod?« Toda komaj je te besede izgovoril in se pri tem ozrl na-njo, ko je vzkliknil: »Kaj ti je, Feodora? Ali ti ni dobro?«

Njegov glas jo je oživil. Prejšnji nje bledobi je sledila nenaravna rdečica. — »Kaj vem jaz,« je odgovorila zdvojena. »Najrajša bi izbežala izpred sebe in ljudi.«

A takoj je obžalovala burni, nepremišljeni odgovor. »Na koliko načinov si ga Franjo lahko raztolmači,« si je mislila v skrbeh. Trdno je sklenila, da popravi svoj pogrešek ter bode zanaprej oprezna.

»Ko bi vedel, Franjo,« je rekla nato s kolikor možno mirnim glasom, »kako me Vidmarjeva nadleguje zavaljo tebe in Sidonije. Hoče, naj jo tebi priporočam kot nevesto. Če storim to, se na-me huduješ, če ne storim, bode ona razžaljena. Neizogibno je torej, da se enemu izmed vaju zamerim. A zdaj še Emerih sili vame, naj te nagovarjam k ženitvi. Vidiš to nasilje me tako draži; zato oprosti moje čudno vedenje.«

»Ti poznaš moj sklep, da se nikoli ne oženim,« je odgovoril Franjo malomarno. »Škoda vsake besede.«

»A zakaj ne? Prav ti se mi vidiš kakor ustvarjen, da postaneš vzoren zakonski mož,« je ugovarjala Feodora sicer mirno, a srce ji je s tako silo tolklo, da ji je beseda hotela zastati.

»In to še vprašaš?« je odgovoril on skoro s sovražnim glasom. »Ali ti ne umeješ govorice oči, kakor jo jaz pri tebi umejem?«

»Kaj bi bil neki takega zvedel iz mojih oči?« ga je povprašala Feodora hlastno, a čutila je, kako je čelo vlažno od mrzlega potu. Slutila je, da je zdaj prišel oni trenotek, katerega se je toliko bala, in silno se je preplašila. Pri tem pa je sama sebi prigovarjala ter delala pogum, da ne bi njiju nesrečno nagnjenje prestopilo meje. Nikoli v svojem življenju se ona še ni bila zlagala, a zdaj je začutila potrebo, da se poprime tega ostudnega sredstva, hoteč njega in sebe rešiti.

»Čital sem nekaj,« je odgovoril on z žarečim očesom in silno dvigujočimi se prsmi, »čital sem nekaj, kar me v nebo povzdiguje, a pri tem vendar do blaznosti onesrečuje.«

»Franjo, ali te ni motil tvoj vid!« je opomnila ona pomilovalno. S trdno voljo je že bila dosegla, da ji glas ni več drgetal. »Morda si iz mojih oči zvedel, da nisem celoma srečna, kaj drugega pa gotovo ni bilo iz njih posneti.«

Franjo je zmajal žalostno z glavo. »Mene ne prevariš, Feodora, kakor sebe, ko se zdaj sama zatajuješ! Ali misliš, ko sem dan na dan zrl svitanje nebeške luči v tvojih očeh, da morem zdaj verovati tvojemu zanikavanju, izvirajočemu iz same bojazni in tankovestnosti? Tvojo ljubav včasih čutim po vseh žilah. Ona žge z blaženim in ob enem pogubnim ognjem moje žitje, in prav ta silni občutek mi je odkril resnico, katero zdaj svojeglavno tajiš.«

Tu mu je Feodora, vidno preplašena, pretrgala razdraženo besedovanje. »Franjo, kako si upaš z menoj na tak način govoriti, z menoj, z ženo svojega brata? Za koga me vendar smatraš?« — In v hudi bolesti in od silnega srama si je z rokami zakrila obraz.

Po Franju je zadrgetalo. Grozno je prebledel, a vdati se ni hotel. »Poslušaj me, za Boga, predno izrečeš sodbo o meni,« je vzkliknil s presunjenim glasom; »saj od tega trenutka je odvisna vsa moja bodočnost. Ta trenotek naj odloči, ali bom hodil odslej po potih poštenosti, ali pogube. Feodora, v tem trenutju nisem tvoj svak. Ti veš, da te ljubim; ni treba, da ti to šele povem. Veš tudi, kakor vem jaz, da svet ne odobruje take ljubezni. Daj mi izgovoriti,« je nadaljeval upadlih lic in celoma uničen, ko mu je Feodora mignila z roko, da naj neha. »Rekel sem, da te ljubim, a umej me prav! Jaz hočem le tvoje srce, in prej ne najdem miru, niti ga tebi ne privoščim, dokler sama ne potrdiš, kar so mi tolikokrat povedale tvoje oči: da sem tudi jaz tebi to, kar si ti meni!«

»Franjo, Franjo, ali ne veš, da mož, ki vodi žensko do propasti, kaže, da je ne spoštuje!« mu je očitala bolj bolestno, nego se hudujoč, in solze so se ji lesketale v zavzetih očeh.

»Da jaz tebe ne spoštujem?« se je zadiril Franjo, in strast, katera mu je bila ravnokar razburila obličje, je izginila iz njega in se umaknila izrazu silne pobitosti. »Ali sem res podoben zapeljivcu? Ali je možno, Feodora, da sem te užalil s svojimi besedami? — Če sem te res, o, potem mi odpusti! Saj še svetniki niso brez izkušnjav, a oni jih srečno premagajo baš zato, ker so svetniki. Navadni ljudje, kakor sva jaz in ti, pa omagajo. Midva pa ne padeva tako nizko, kakor se ti bojiš. Nisem-li bil dovolj kreposten, da sem molčal do zdaj? A da ne bi tebe ljubil, to ni v moji oblasti. Ljubil sem te prvi trenotek, ko sem te zagledal, ljubim te iskreno, silno tudi sedaj in te bodem ljubil do svojega zadnjega vzdihaja, naj že hočem ali se ustavljam. O, reci, da enako iskreno, enako silno tudi ti mene ljubiš. Samo z eno besedo, samo z enim migljajem potrdi mojo sladko slutnjo, in nikoli več te ne bodem nadlegoval. Utešiš me s tem za celo življenje.«

Feodora je zatrepetala. Znovič si je pokrila z dlanmi lica, ki so ji žarela v živem plamenu. Nehote je zadržala za trenotek sapo, da bi poslušala odmev onih milodonečih besed. Oh, kako dolgo je nje duša zastonj koprnela po enakih glasovih, a zdaj, ko so nenadoma zadoneli na strunah njenega srca, jih je morala oglušiti, je morala bežati pred njih zapeljivim zvokom. Bridka usoda! Toda ni, da bi morala! Privzdignila je glavo. Smrtno bled, z očmi gledajočimi iz poluzaprtih trepalnic, z ustnicami bolestno stisnjenimi, s pripognjeno glavo, kakor hudodelnik, ki prosi usmiljenja, je stal Franjo pred njo, čakaje usodnega odgovora.

Ta pogled ji je pretresel dušo. Nje trdni sklepi so se zmajali, pogum ji je upadel. Zavrtelo se ji je pred očmi, in oprijeti se je morala naslanjala, da ni onemogla.

Takoj pa se je spet nanj ozrla in ga odločno pogledala: »Tako, kakor si ti domišljuješ,« je rekla z mirnim, čistim glasom, »te nisem nikoli ljubila, niti te bodem kdaj. Ljubim te in cenim, kakor ljubimo in cenimo vsakega blagega, ljubeznivega človeka, a ker si vrhu tega tudi moj sorodnik, si mi tem ljubši. A zdaj je čas, da neha ta čudni in za naju malo primerni pogovor.«

Franjo se je zganil. Pogledal jo je dvomljivo, a pri tem je še bolj pobledel, in črte njegovega obraza so kar okamenele. »Če družega ne, vsaj sočutno besedo bi mi privoščila,« je rekel s takim glasom, ki se je zdel, kakor da prihaja iz tujega grla; tako malo je bil podoben njegovemu. »Kam je prešla tvoja blagost, kam tvoje dobro srce? Ali sta tudi ona bila samo hlimba? — Kaj naj postane z menoj?

— Feodora, Feodora,« je zaklical s prejšnjim strastnim obupom, »sebi pripisuj zle nasledke, ki se utegnejo roditi iz tega sestanka!«

Obrnil se je in počasnih korakov, kakor da je v tej pol uri z dušno čilostjo izgubil tudi telesno moč, je zapustil sobo.

Ko so se vrata za Franjem zaprla, se Feodora ni mogla ni ganiti, ni misliti; samo nedoločno je čutila, da se je zdaj-le med temi štirimi zidovi izvršil važen, usoden čin v žaloigri njenega življenja, ki ni uničil samo njenega bitja, temveč tudi še drugo življenje. V svesti si je bila, da je storila svojo dolžnost, a oni sladki čut, ki spremlja vsako plemenito dejanje, se v njej ni hotel oglasiti. Nasprotno, začutila je v srcu neznosno boleost. Tajni očitajoči glas, da s Franjem ni blago ravnala, ji ni dal miru, in bila je nesrečna, kakor še nikoli poprej. Notranji glas ji je govoril, da nje velika žrtva, njeno samozatajevanje, njene neprestane muke ne obrode blagoslova. Pri tej zavesti jo je popadel obup, in ta brezupnost jo je šele zopet oživila. Zaklenila je vrata ter se vrgla na blazino. »Ali sem mogla drugače ravnati?« je govorila sama pri sebi, vdajajoč se vihri, ki je po njej razsajala. »Ka-li ne vem, da slabost enega trenutka utegne postati bridkost za celo življenje? — Ka-li ne vem, da ljudje Franjevega značaja ljubijo samo enkrat in to za celo življenje? Ako bi mu bila ovadila čuvstva, ki jih zanj gojim, bi bila ulila tako rekoč olje v plamen njegove ljubezni. Ker sem mu jih pa zatajila, je upanje, da se ogenj nedovoljenih čuvstev v njem skoro ohladi. Nepovračana ljubezen redko kdaj požene globoke korenine, a prevarjeno srce se rado obrne drugam. In tako utegne on še srečen postati v življenju, kar mu iz cele duše želim. Ali ne trpim dovolj jaz za oba?« Tako je sebi prigovarjala, da bi zadušila prepričanje, katero jo je vedno bolj prevzemalo, da je namreč krivo ravnala s pomilovanja vrednim možem. Ta glas ji je govoril, da njega ne bi bila smela meriti z merilom drugih lahkoživnih metuljčkov, ki ljubijo iz dolzega časa, radi zabave in iz enakih neblagih vzrokov, in da bi bila bolje storila, ko bi bila zacelila rane njegovega bolnega srca s prijazno besedo, z zatrdilom, da mu ona ostane vedno dobra in vdana, a da naj se njiju sočutje ublaži po vzajemnem zatajevanju. S tako govorico bi ga bila gotovo utešila in vzpodbujala h kreposti. A tako, kaj bode z njim? Slutnja ji je govorila, da nič dobrega.

Tako si je mučila svoje zbegane možgane, da bi našla pot, po kateri reši njega in sebe iz labirinta. —

Mrak se je delal, a ona še ni bila nič pametnega iztaknila. Vedela je samo, da je v teh kratkih urah preživela celo življenje; čutila

je, da že dozdej ni ljubila življenja, ker ni bila srečna, a odslej ji bode življenje kar neznosno.

V hiši pa se je začulo gibanje in govorjenje. Soprog se je bil menda že vrnil ter je po njej povpraševal. Morala si je deti krinko na obraz in oditi v sobano, kjer so se domači shajali.

Ko se je potem cela družba sešla pri večerji, ni nihče slutil viharja, ki je danes razsajal med dvojico, ki si je sedela nasproti. Feodora je bila res videti bledejša in resnejša, nego sicer, a v nje mirnem vedenju ne bi bilo moglo niti najopreznjše oko zapaziti mučnega napa, s katerim je dosegla navidezni pokoj.

Na Franjevem obrazu se ni ganila nobena žilica. Samo njegove trepalnice so zdaj pa zdaj hitreje utripale, in pogostno nadimanje prsi je značilo, da so se mu bile srčne bolesi le še pomnožile. Sicer pa se je vedel, kakor po navadi.

A vendar je bil v družbi nekdo, ki je nocoj imel posebno oster pogled za njiju. Vidmarjevo gospo je že zjutraj obhajal sum, da morda Feodori bolj ugaja prikupni svak, nego dolgočasni soprog. Ali bi se sicer tako odločno branila prihiteti Franju in Sidoniji na pomoč? Nje upadli, zamišljeni obraz ji je potrjeval to mnenje, in zdelo se ji je, da je tudi Franjo nocoj raztresen in malobeseden.

»Med tema dvema se nekaj plete,« si je mislila ter sklenila Emeriha opozoriti.

Ko so šli po večerji, kakor po navadi, vsi na verando, da se naužijejo čvrste, hladne sape, se je Feodora od družbe poslovila. Bila je utrujena in želela si je počitka. »Ah, ko bi mogla leči za večno,« je vzdihnila natihoma, gredoč v svojo sobo.

Vidmarica, vesela, da se ji je prilika tako hitro ponudila, se je hitro oklenila Emerihovega lakta in ga povabila, da bi jo spremil malo na vrt, češ, da je sedela danes dovolj dolgo pri svojih gostih, da bi rada nekoliko pregenila svoje otrple ude. In Emerih, ničesar sluteč, jo je radovoljno spremil.

(Dalje prihodnjič.)

O t o k.

V morjá modrini otok je sameval,
Vodovje pljuskalo je vanj.
A temna ga požrla je globina,
Pozabili ljudje so nanj.

Brez druga, brez prijatelja samevam,
Valovje pljuska v me svetá,
In tiho nekega bom dne izginil,
Kot se izgubil ótok ta.

Prokop.

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

VII.

Ko je prišel Emerih oni večer v svojo spalnico, je že počivala Feodora. Tudi on je takoj legel, ne da bi bil, kakor druge večere, pred spanjem čital še novine. Tudi se ni oglasil, dasi je vedel, da Feodora še ne spi. Čul je nje težko sopenje, nje nemirno premetavanje še dolgo po noči; takisto je spoznala tudi ona iz enakih znamenj, da je tudi njega nocoj zapustilo spanje. Čudila se je, a ni ga vprašala, pa tudi on ni vprašal nje, zakaj ne more spati. —

Drugo jutro ni bil profesor nič manj bled od Feodore. Bil je tudi tih, zamišljen ter je raztreseno odgovarjal. Pri zajutruku se je komaj dotikala Feodora jedil. Sprog jo je opazoval po strani ter majal z glavo. Da bi jo bila Vidmarica po pravici sumničila? Ne verjame sicer bedastoče, katero mu je zaupala ona sinoči pod pečatom največje molčljivosti, a njena sumnja ga je proti njegovi volji vendar-le vznemirjala. In ako bi v tem tičalo nekaj resnice? — Nič nepoštenega si ne more misliti o Feodori, saj pozna nje čisti značaj; a tudi ona je človek in se lahko pregreši. Samo ob sebi ni tako medlega lica.

»Kaj ti je Feodora?« jo je naposled vprašal; »že nekaj dni se mi zdiš vsa drugačna. Kako vesela, kako zadovoljna in cvetoča si bila prvi čas, ko sva se tukaj nastanila, kakšna si pa zdaj! Ravno narobe.«

Ona mu ni odgovorila ničesar; z glavo samo je odkimala, češ, sama ne ve, zakaj je zdaj taka.

»Odgovori, odgovori, Feodora,« je on silil vanjo v vidni zadregi.

»Zdi se mi, da mi tukajšnji zrak ne hasni,« je odgovorila naposled s tihim glasom in stisnila ustnice, kakor kdo, ki ga sili jok, a noče jokati.

On jo je osupel pogledal; ni vedel, je-li prav razumel. Da bi ta sveži, dušo in telo krepeči zrak komu ne hasnil? —

»Ko bi se povrnila v mesto, Emerih,« je zaprosila ona bojazljivo; »bivanje v tej hiši mi res ne prija.«

On je vstal in se ji približal. »Ko bi se moglo to brez zamere zgoditi, bi ti rad izpolnil željo,« ji je dejal resno; »a zamera, kakor sama veš, bi bila velika. Ali te je kdo v tej hiši razžalil?«

»O ne sili vame!« je vzkliknila kakor zmočena. »Nihče mi ni storil kaj žalega, a vendar — se ne čutim srečne tu — živci me mučijo — telo mi slabi. Ako pa meniš, da ne smeva proč, potem pa potrpi z menoj — kmalu bode boljše. Saj veš, ženske smo včasih težko umljive stvari.« Pri tem je naslonila glavo na njegovo ramo ter se tiho zajokala.

On ji je dejal roko okoli života, ki ji je drgetal, kakor bi jo tresla mrzlica. »Ubožica,« ji je rekel, vidno pobit, »živce imaš razdražene; gotovo nisi zdrava.« Pri srcu mu je pa pri tem postalo ložje. Čutil je, da ne more biti grešnica ona, ki se z nežno vdanostjo naslanja nanj. — »Če pa res misliš, da ni nič posebnega,« je nadaljeval, »premaguj pred drugimi svojo mračnost, da se ne bodo izpodtikali nad tabo. Vidmarica si že beli glavo na tvoj račun in sinoči mi je —«

V tem trenutju je potrkala znana roka na duri. Feodora se je prestrašila; vedela je, kdo jima vsako jutro prihaja voščiti dobro jutro. Še bolj je skrila lice ob soprogovi rami, Emerih pa je zaklical z ne preveč vablјivim glasom: »noter!«

Ko je vstopil Franjo — on je bil, ki je potrkal — je odskočil za nekaj korakov nazaj. Grozno je prebledel ter obrnil pogled v stran, da ne bi videl Feodore v družega objemu. A takoj je spoznal svojo nespamet. S silnim naporom se je ozrl na njiju; prsi so mu hotele pri tem razpočiti, tako je razsajala ljubosumnost po njem.

»Feodora je nekoliko betežna in potrebuje največjega miru,« je izpregovoril Emerih proti njemu in sočutno z roko potegnil po temenu nje glave.

Ob tem se je Franju zvedrilo oko. »Tako božka očetova, ne ljubimčeva roka,« si je mislil vzpokojen. Takoj je spoznal, da Emeriha in Feodoro veže samo ona ljubezenska vez, ki družī stariše in otroke. Kakšna tolažba je to bila zanj! In kakor je prej videl v njem le svojega tekmeca, tako se mu je sedaj nenadoma zazdelo, da je on njegov dobri prijatelj, tolažeč in milujoč njo, za katero bi žrtvoval vse, da bi jo videl srečno.

»Potem pa idi na zrak z njo,« je svetoval bratu; »danes je posebno blagodejen; mene je kar prerodil. Izprehajal sem se po gozdu dve celi uri. Vama se ne pridružim, da bo uživala Feodora več miru. Vidmarjevih tudi še ni videti; navadno jih ni na izpregled pred deveto uro, a zdaj je šele polosmih. Ne bode vaju torej nihče motil.«

Po teh besedah je hotel oditi. »Počakaj, Franjo, morda pa drugače ukrenemo,« ga je zadrževal Emerih. »Feodora naj gre sama in naj sede v kak skriven kotiček v gozdu, da ji nihče ne pride na sled. Ko bi jo jaz spremil, bi ji odganjal pokoj, katerega je toliko potrebna. Tudi imam nekaj nujnih pisem spisati. »Ali nisem pogodil prav po tvojem okusu?« je povprašal Feodoro, ki se mu je bila, začuvši njegov predlog, izvila iz njegovega objema in se brž pripravila na odhod.

»Bog te obvaruj!« ji je dejal ter ji podal roko; potem pa se je obrnil k Franju: »Ti, Franjo, pa mi boš delal družbo, dokler dokadim lulico tobaka. Ne morem zajutрка prebaviti brez te nedolžne priklade.«

Feodora je odšla, a brata sta ostala sama.

Nekaj časa sta se pomenkovala o vsakdanjih stvareh. Nenadoma pa je izpremenil Emerih glas; napravil je nenavadno pomenljiv obraz, in lice se mu je uresnobilo.

»Franjo,« je pričel ter stresel pepel iz dogorele lulice, »ti si prav sodil, rekoč, da se Feodora ne čuti srečne na moji strani. Pa če že ni bila srečna, še predno je poznala tebe, bojim se, da sedaj celo trpi. Pa kaj bi dalje govoril; saj upam, da me umeješ, kakor jaz vaju umejem in — obžalujem. Nič hudega si o vaju ne mislim; vem, da sta oba blaga, in da poznata svoje dolžnosti. Le zaradi sveta te prosim, da spoštuješ moje ime in pa njeno neomadeževano čast. Ne delaj je še bolj nesrečne! Saj kdo ve?« je pristavil otožno — »mlad nisem več; morda se ti kmalu umaknem, in potem —«

»Živi, o živi, brate še mnogo let,« je pretrgal Franjo neugodno Emerihovo govorjenje, in znalo se mu je, da mu je ta želja prihajala iz globine srca. Njegovo od solnca močno zagorelo lice je pri tem še bolje zagorelo od notranje presunjenosti. —

»Moram živeti, tudi ko ne bi hotel,« je odvrnil Emerih, »a pri tem bodem več trpel, nego si misliš; trpel zaradi vaju, ker vama ni pomoči.«

Bratova blagost in velikodušnost sta Franja omamili. Pod navidezno hladnostjo in ravnodušnostjo mu je torej bilo gorko čuteče srce. A Feodora, od katere je pričakoval, če ne družega, vsaj sočutja in usmiljenja, kako brezsrčno ga je bila odpravila! In sklep, kateri se mu je bil po noči rodil v glavi, in ki je bil dozorel zjutraj po dolgem izprehodu, se je utrjeval sedaj še bolj v njem. Obupen, ker jer Feodora brezčutno prezirala njegovo neznosno gorje, je sklenil vzeti v zakon Sidonijo. Vedel je, da je ta njegov korak nepremišljen, celo nepošten, a z nečim si je moral omamiti žgoče rane, in čutil je, da kot samec tega nikoli ne bi dosegel. Tako je že prej ukrepal; v tem

trenotju pa je pozabil na-se ter to veliko žrtvo hotel zvršiti ne sebi v tešilo, temveč bratu v tolažbo. —

»Ti si vse bolj živo domišljuješ, nego je v resnici,« je izpregovoril zdaj Franjo, in nekak čut srama in tesnobe mu je pri tem zapiral sapo, da ni mogel govoriti z navadnim glasom. »Da napravim konec tvoji sumnji in bridkosti, se oženim.«

»Ah, torej vendar-le,« je vzdihnil Emerih utolažen, a pri tem ga je vendar nekoliko neverno pogledal. »In s katero, če smem vprašati?«

»S Sidonijo,« je zamolklo odgovoril Franjo.

»Ali se ti je mahoma prikupila?« pozvedoval je Emerih, in zopet se je razprostrla prejšnja pobitost po njegovem obličju; slutil je, da se Franjo s to snubitvijo le žrtvuje njemu na ljubo.

»Ni se mi, niti se mi nikoli ne prikupi,« je odvrnil Franjo burno, »a vzamem jo vendar!«

»Franjo; ne sekaj sebi rane, ki te bode še huje skelela od prejšnje,« je svaril Emerih. »Zakon ni igrača!«

»Ali morem drugače?« je zaklical Franjo s silnim glasom. »Neka pomoč se mora najti, da se poravna ta zamotana stvar med nami.« In kakor da bi se bal bratovega ugovarjanja, je vstal ter hitro odšel iz sobe.

Četrť ure pozneje je stopil Franjo iz hiše, oblečen v svetlo plateno obleko, s potno torbico preko ramen in z debelo gorjačo v roki. Stopal je tiho in brzo, kakor da bi se bal, da bi ga kdo domačih ne srečal in mu zabranjeval načrt, katerega si je bil v trenotju napravil. Nihče ni vedel za ta načrt. Samo v kuhinji se je bil malo prej oglasil, toliko, da je izročil kuharici listek, namenjen domači gospej. V njem je na kratko naznanil, da ga ne bo nekaj dni, ker pojde na daljše pešpotovanje v okolico, s katero bi se rad seznanil.

Kakih pet minut je tako hodil, vidno nemiren. Po najkrajših potih, prav kakor begunec je prehodil vrt, del vinograda, in že je bil v dolgem drevoredu, skozi katerega se je šele dospelo do izhoda Vidmarjevega posestva. V drevoredu je bila tu pa tam kaka klop; na eni izmed njih je sedela ženska oseba.

Ko jo je Franjo zapazil, je bil že tako blizu nje, da se je ni mogel več izogniti. Bila je Sidonija.

Franjo je za trenotek postal in zrl s tajno grozo na-njo, kakor da je zagledal prikazen. Nato se je zganil. Ali zdaj, ali nikoli, si je mislil ter se ji pogumno približal.

Sidonijo je prijetno iznenadil njegov prihod. »Kaj pa to pomeni, gospod Franjo,« je vzkliknila nato vznemirjena, zapazivši, da je oblečen kakor na daljšo pot; »saj nas vendar ne zapustite?«

»Samo za nekaj dni, gospodična; a kako prav, da morem z vami govoriti še pred svojim odhodom. Ali smem sesti?« je povprašal ter prisedel k njej na klop.

Sidonija je postajala zmetena. Tako živahno ni Franjo še nikoli govoril z njo. Pa kako čuden zvok ima njegov glas. in kakšen je svit njegovih oči!

»To me še vprašujete?« je odvrnila ona z očitajočim, pa vendar milim glasom; »vaša bližina je meni vedno ljuba.« In nje obraz je zažarel pri teh besedah kakor žerjavica.

Nje ljubka zmetenost, ki je bila najboljša priča njenih čuvstev zanj, je ganila Franja. Ali zasluži ubožica, da bi se on igral z njenim srcem? — In ko jo je pri tem pomilovalno pogledal, se mu je zdelo, da tako grde, kakor danes, je še nikoli ni videl. Bila je oblečena v žolto obleko, katero so kitili rdeči trakovi; in te dve kričeči barvi sta tekmovali z barvo nje ne polti in njenih las ter jo silno pačili. In zopet ga je navdajalo prepričanje, da Sidonije iz ljubezni nihče ne zasubi, če jo bo sploh kdo kdaj snubil. Ako jo torej on v zakon vzame, izvrši tako rekoč usmiljeno delo, ne pa, da bi mu mogla vest kaj očitati.

Njegov pogum je oživel. Naslonil je roko na komolec, si podprl z njo glavo ter, neprestano zroč v nje obraz, se ubijal, da najde primernih besed, s katerimi bi ji odkril svoj namen.

Sidonija je slutila nekaj nenavadnega. Zaukala in zaplakala bi bila ob enem; tako čudno ji je bilo pri srcu. Z napol odprtimi ustnicami je zrla v oblaček, ki se je lahkotno gibal dalje, po azurnem nebesnem oboku, nje uho pa je željno poslušalo dvospev ptičjega parčka, ki je sedel na bližnjem vejevju. Ono nebo, ono ptičje žgolenje je videla in čula vsaki dan, a danes se ji je dozdevalo vse nekam drugačno, novo, lepše.

Franju pa je po sencih bilo kakor s kladivom; glava mu je postajala vedno težja. Pogum mu je zopet upadel. A domislil se je brata, domislil se Feodore; bratu je dolžan neko zadostilo, Feodori pa — toda na-njo ni smel niti misliti. In upadlih lic, z motnim pogledom je segel hipoma po Sidonijino roko, a v prsih se mu je srce krčilo od neznosne bridkosti.

Ona se je zganila. Ozrla se je nanj s toplim, svetlim žarom v presenečenih očeh, a brž potem, kakor da bi se bala nepoklicane izdajske rdečice, je pogledala v stran.

»Gospodična Sidonija,« je začel on s trepetajočimi ustnicami in s čudnim bleskom v očeh, »bili ste mi vedno dobra, zdelo se mi je

celo včasih, da ste mi več, nego dobra. Ali mi hočete postati prijateljica in — in tovarišica za življenje?« — Hvala Bogu, usodna beseda je bila izrečena; vse drugo pojde samo ob sebi. Vzdihnul je iz cele duše, izpustil brž njeno roko ter pogledal v stran.

»Hočem!« je zašepetala ona iskreno, »ako res mislite, da boste srečni z menoj. Ali — ali« — je pristavila, se obotavlja, ter je malko pobledela — »kaj ne, ko ne bi imela velike dote, me ne bi snubili?«

»Vaše dote celo ne potrebujem, ako vas more zadovoljevati preprosto življenje, kakršno vam morem jaz ponuditi,« je odgovoril Franjo s temnim obrazom. — »In tako sva dogovorjena, da postaneva zakonski par,« je hitro pristavil, kakor da bi se bal nadaljnjih sentimentalnih vprašanj, ter vstal in odhajal. »Ne zamerite mi, Sidonija« — in močno je zardel, izpregovorivši nje ime brez pridevka »gospodična« — »sedaj moram hiteti; mudi se mi. Ko se povrnem s svojega kratkega potovanja, storim še pri vaših roditeljih svojo dolžnost.«

Privzdignil je klobuk ter dirjal bolj, nego hodil po drevoredu navzdol.

Še predno se je Sidonija zavedela, je bil izginil Franjo njenim očem.

Neumestni način Franjeve snubitve, takisto hladno vedenje njega kot snubača, bi bilo vsaki drugi vzbudilo sumnjo, da pri njem ali v glavi, ali v srcu ni vse v redu. Sidonije pa vse to ni prav nič motilo; mislila in čutila je o Franju pod vplivom one čarovnice, ki nam čudodejno pretvarja ljubljena bitja po našem okusu: čarovnice, ki ji pravimo ljubezen. Morda ima Franjo dogovorjen sestanek, morda se je bal zamuditi pošto; saj je že preje bežal proti izhodu, še predno je bil njo zagledal. A nje dote ne mara! Kako jo to tolaži. Tedaj pa mu je ona draga, in on jo ljubi! Ali bi jo bil sicer izvolil za ženo? — Tako je modrovala pri sebi ter se zamaknila v sladke sanje, v one blažene, toliko osrečevalne sanje, ki menda vsakega človeka vsaj enkrat v življenju omamijo; in tačas se človeku vsa priroda smehlja, zvezde mu mileje migljajo, cvetice nežneje duhtijo, v ozračju zre samo soglasje in milino; a vse to ni drugzega, nego odsev onega žara, ki mu gori v duši: žara ljubezni!

In ko se je bil Franjo čez nekaj dni povrnil, mu ni bilo treba pri starih Vidmarjevih prositi šele hčerine roke. Oba sta mu prera-dostno hitela nasproti, ga imenovala predragega zeta in sina ter njemu in Sidoniji želela blagoslova in sreče.

(Dalje prihodnjič.)

Dušne borbe.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje.)

VIII.

idonijina zaroka s Franjem je provzročila stanovnikom v hiši na holmcu različna čuvstva: radost in žalost. Vidmarjevi so plavali v veselju, da so Sidoniji našli moža, a Emeriha in Feodore se je polastila globoka pobitost, posebno pa Feodore. Ne, kakor da jima ne bi bilo prav, da se Franjo oženi; iz srca sta mu želela najboljšo srečo, a pravo zakonsko srečo. Toda Franjo ni bil videti srečen ženin, temveč mučenik. Oba sta na skrivnem želela — ker govorila nista nikoli med seboj o tem — da bi se nesrečna zaroka zopet razdrla; kajti preočito je bilo, da ta zveza, sklenjena v nepremišljenosti, Franja dela nesrečnega.

Brž po svojem povratku s potovanja je bil Franjo precej ravnodušen. Mirno je sprejemal čestitke, mirno je občeval z nevesto. A takoj nekaj dni potem se je pokazala pri njem velika izprememba. Začel je zanemarjati nevesto in zvečer ni zahajal več v domače društvo, ampak brž po večerji se je vselej poslovil. Vrnil se je potem vselej pozno, in, o groza! Feodori se je zdelo, da je tedaj njegova hoja nestalna, in da se mu jezik zapleta pri malih besedah, ki jih je tačas še izpregovoril, predno je legel.

Kam mu je bila zbežala pamet, ko je ukrenil, da lože pozabi Feodoro, ako zasnubi drugo žensko? — Feodoro naj pozabi? Ne bi je hotel pozabiti, ko bi jo tudi mogel! — In če je tudi njegovo nagnjenje do nje brezuspešno, vendar kakšna blaženost že biva v samem zatajevanju te ljubezni, v trpki resignaciji. A zdaj še ta nesrečna zaroka s Sidonijo! — Nekdaj je vsaj pomiloval to devo, a odkar je njegova nevesta, mu je postajala vedno bolj zoprna. Kakšen bode zakon! Sidonija mu ni imela družega pokloniti, nego pohlevno, vdano ljubezen, a taka ljubezen ga ni mogla očarati. Pravo, mogočno, trajno ljubezen, kakršne si je on želel, mu je mogla vzbuditi samo ženska izbornega uma, ženska, v kateri bivata čuvstvo in duh.

Začel je obupovati. Vedel je, da ne more več nazaj; v duhu je že videl bedo, ki ga čaka.

Njegovo dušno stanje se je zrcalilo na obrazu; hodil je kakor nezaveden. Podoben je bil mrtvemu telesu, iz katerega je izbežala duša. In česar ni zagrešil svoje žive dni, je storil sedaj: zahajal je često v krčme, da utopi v vinu svoje gorje, v vinu, za katero ni preje nikoli dosti maral. Tudi zdaj mu ni teknilo, a prinašalo mu je pozabljenje, prinašalo mu pokoj vsaj za nekoliko časa.

Najraje je pohajal po samoti, kjer se ni bilo bati, da bi pogosto srečeval ljudi; tu je posedal ter se vdajal premišljevanju.

Celo zaljubljena Sidonija je postala pozorna nanj. Pritoževala se je o tem svoji materi. »Ali ste zapazila,« je dejala, »kako je včasih raztresen? Večkrat dobim na svoja vprašanja odgovor, ki jasno priča, da on niti ne ve, o čem sem z njim govorila. In pa, mati, zakaj se zvečer izogiblje naše družbe, posebno moje? V trg zahaja, kakor se mi je pravilo, v krčmo in ondi poseda do pozne noči.«

Mati jo je tolažila in karala ob enem. Moški so že taki, da ljubijo svobodo in delajo po svoji pameti. Tvoj oče ni bil nič boljši, dokler je bil mlad. A kako vzoren je sedaj! Nikoli ga ni iz hiše, ko je odbila osma ura. — Priklenjen bode tako na-te in na dom dovolj po poroki. Bog ne daj, da bi se mu ti pritoževala ali pa ga celo oštevala. V nevoljo bi ga spravila in le sebi škodila. Tem prijaznejša mu bodi; saj veš, da nimaš sicer nobenih čarov, da ga k sebi prikleneš, nego ljubezen in prizanesljivost. —

Bolj nego Sidonija, bolj nego Franjo, je trpela Feodora. Nje muke so bile neznosne. Teden dni je že bilo preteklo po Franjevi zaroki. Sama se ni nikoli več sešla z njim, ker sta se oba kolikor možno izogibala drug drugemu. Tudi v obraz ga še ni bila med tem pogledala. Zdelo se ji je, da mora na njem videti vtisnjeno njegovo nesrečo. Instinktivno je čutila, da ga dela njegova zaroka še bolj nesrečnega, nego odpoved nesrečne ljubezni do nje. A to zaroko je ona povzročila s svojo trdosrčnostjo! Ko bi bila ona sočutno z njim ravnala, ne bi se bil vdal obupu, a obupnost ga je zavedla na kriva pota. Ni hujšega na svetu, nego videti ljubeče bitje, kako trpi; te muke se dajo primerjati smrtnim bridkostim. Svojo srčno kri bi rad dal, da bi ljubljenca tešil in tolažil, a pri tem veš in vidiš, da ne moreš ničesar zanj storiti. Enako Feodora; molče je morala gledati, kako se Franjo vedno bolj pogreza v propad, v katerega ga je ona pahnila. —

Preteklo je bilo tako kakih štirinajst dni. Počitnice so se nagibale h koncu; minilo je poletje, nastopili so jasni, prijetni jesenski dnevi in vabili na daljše izprehode, izlete in druge zabave pod prostim nebom.

Že dolgo so se Vidmarjevi pripravljali, da bi se peljali z vozom v neki kraj, ki je bil uro oddaljen, in ki je slul po romantičnem jezeru. Toda gospod Vidmar, ki je ljubil mir čez vse, se je branil odločno utrudljive vožnje. Pekoči žarki poletnega solnca in gosti oblaki cestnega prahu so ga plašili. Sedaj je bilo drugače. Po večdnevem izdatnem dežju je solnce blagodejno grelo, ne da bi parilo; in ceste so bile proste nadležnega prahu.

Gospod Vidmar se ni mogel več ustavljati splošni želji. Medpotoma je še malko pogodrnjal, da nikjer ni tako lepo in prijetno kakor doma, a pozneje je postal dobre volje in se z drugimi veselil lepega prizorišča in čvrstega zraka, ki je vejal od jezera.

Ker je bil kraj obče priljubljen izlet letoviščnikom, je bilo ondi vse živo, posebno na jezeru. Na temnomodri površini čistih voda so plavali drug tik drugega čolni in čolnici, med katerimi so nekateri bili tako majhni, da so bili iz daljine videti kakor luščine razklanih orehov. Večina čolničev je bila okrašena z živobojnimi zastavicami, plapolajočimi po zraku. Po zrakovju je odmevalo glasno govorjenje, smeh, petje, radost.

Ko so pristopili Vidmarjevi s svojimi gosti, katerim so se pridružili še nekateri drugi znanci, k bregu, da bi si najeli čoln, ni bilo nobenega več na razpolaganje. Naročili so si enega, ki bi imel biti prazen šele za poldrugo uro.

Med tem so starejši izmed družbe sedli v senco gostih kostanjev, da bi jim čas s prijetnim pogovorom hitreje prešel; mlajši pa so se v skupinah razpršili po bližnjem gozdu. Ob določeni uri naj bi se vsi zopet sešli na bregu.

Feodora je rajše ostala pri starih. Franjo se je bil pridružil Sidoniji in pa dvema gospodičnoma, prijateljicama gospodične Sidonije; vedela je Feodora, da bi nje prisotnost Franja samo motila; zato se jim ni hotela pridružiti. V drugi skupini pa je bil Ervin, in ta bi se ji bil brez dvojbe pridružil in jo nadlegoval.

Od onega večera, ko se je bil Ervin tako smelo vedel, se ga je izogibala. Pri vsem njegovem prizadevanju, da bi se z njo sam sešel, se mu to ni nikakor posrečilo. To njeno skrbno odmikanje je Ervina zelo jezilo. On, ki je kakor mogočni lev vselej prodrl vsako zapreko, premagal vsako bojazen, omečil vsako trdovratnost, upirajočo se njegovim ljubezenskim spletkam, on naj bi bil to pot premagan na svojo veliko sramoto in ponižanje?! Silno ga je to razburjalo in dražilo. Prisegel je sam pri sebi, da bode zmaga tudi sedaj kakor vselej njegova, naj velja, kar hoče.

Današnji izlet se mu je zdel kakor nalašč zato, da si ugladi pot k svojemu namenu. Tu se mu Feodora ne bode mogla umakniti, kakor je nje navada doma. Franjo se pridruži svoji nevesti, a on Feodori. Vedel je od drugih prilik, da stari radi posede pri kavi in vinu, mladi pa med tem pohajkujejo na vse strani. Da so se jim bili znanci pridružili, to mu ni bilo prav, a nadejal se je ugodnega slučaja, katerega bode on s svojo zvijačnostjo znal privabiti. Ko je videl, da se Feodora noče mladini pridružiti, mu je bilo jako prav.

Slutil je, da tudi pri starih dolgo ne ostane. Kar hipoma bode vstala in se izgubila v kako samoto. A on jo bode že znal iztakniti. In res je bilo tako.

Kakor smo že povedali, je Feodora na skrivnem zelo trpela po zadnjih dogodkih. Ko bi bila zdaj doma, izvestno bi bila manj trpela in lože prenašala bridkost. Ondi bi se bila kar z vso silo vdala bolestim, ki so ji težile dušo, a po hudi vihri morečih čuvstev, po prestanem boju med srcem in razumom bi bil nastal blagodejni odmor, za njim pa bi bila prišla udanost in mir.

Tako pa se ji je včasih zdelo, da ji duša umira vsled hudih naporov in premagovanja. Vljudnost je zahtevala od nje, da je govorila, ko so ji misli uhajale drugam, da se je smejala, ko bi se bila najrajše razjokala. Zato je porabila vsako priliko, da ubeži, če tudi za kratko časa, mučnemu, prisiljenemu hlinjenju in zatajevanju.

Ni dolgo trajalo, in Feodora se je od družbe poslovila za nekoliko časa.

Prav na nasprotno stran, kamor je bila krenila mlada družba, je obrnila svoje korake. Čim dalje je v gaj prodirala, tem tišje je bilo okolo nje. Zdelo se ji je, da se je dovolj oddalila od trušča; in sedla je v mehko mahovje. Kako svečano lepo je bilo okoli nje! Lahna sapica je pihljala med drevjem, da je listje nad njeno glavo pošumevalo.

A ona je bila zdaj slepa in gluha za vse prirodne lepote. V sebi je čutila neznosno praznoto.

V življenju se nahajajo trenotki, ko se nam duša topi v brezupni bridkosti in si želi smrti, smrti kot edine tolažbe in edine rešitve. In tako obupno dušno stanje se je polotevalo zdaj večkrat Feodore, ne da bi jo bil tolažil up, da se oblaki žalosti kdaj razpode, da se obzorje nje življenja zopet razjasni!

Jedva je sedela nekaj minut v nekaki okorelosti, ko se je nenadoma prikazal njej nasproti Ervin. Radostnega obraza, z zmagonosnim nasmehom na drznih ustnicah jo je gledal s smelim, pohotnim pogledom.

»Samota in vedno samota, to je vaš vzor! Res, čuden okus za mlado, lepo, duhovito žensko,« se je oglasil Ervin z dobrikovalnim glasom in se postavil pred njo, da ji ustavi korake. »Ali tako samoto ljubite?«

»Uganili ste,« je odgovorila ona kratko in se mu odmaknila, da bi nadaljevala svoj pot. »Ljubim samoto, posebno v tem trenutju. Zato vam bodem jako hvaležna, ako me pustite v moji samoti.«

»Gospa, ali ste res tako čednostna, ali pa le hlinite svojo čednost,« se je oglasil Ervin ob enem drzno in nevoljno ter stopil na nje levico, v znamenje, da jo hoče spremiti. »Oboje bi bilo silno čudno. Saj se vendar silno odlikujete od drugih ženskih; kako da ne bi slutili in čutili, da čednost ne zadostuje človeški sreči. K pravi sreči je treba nekaj konkretnega, a čednost drugega ne daje, nego domišljeno zadovoljnost. Sreča se vendar ne more imenovati oni hladni, četudi morda prijetni čut, ki spremlja vsako čednost — a vi iščete zadovoljnosti v žrtvah in samozatajevanju. Iščete je, pravim, ker ne najdete je nikakor. Kako vesela, zadovoljna in srečna bi pa lahko postala in drugi z vami, samo ako bi hotela. Ena beseda, en pogled in« —

»Kaj govoričite zopet o sreči in nesreči, zlasti o moji, katera vas prav nič ne more zanimati,« mu je nestrpno segla v besedo Feodora. »Kdo pravi, da nisem srečna? Ali sem se vam ali sploh komu kdaj pritoževala?«

»Ko bi se vi le hotela potoževati, v kakšno polajšanje bi vam bilo to!« je vzdahnil Ervin kakor iz dna duše. Prijatelje imate v svoji bližini, ali bolje govoreč, prijatelja, ki sočuvstvuje z vami, ki bi vas rad videl veselo, še rajši pa delil z vami srečo. Gospa, ali ne vidite, in če ne vidite, ali ne slutite, da tudi jaz nisem srečen, da trpim zaradi vas?«

Feodora, ki je med tem vedno bolj pospeševala korake, se je hipoma ustavila in ga resno, malo da ne pomilovalno pogledala. »Vi govorite o čuvstvih sreče in nesreče,« je dejala. »Vaša domišljena nesreča, ali bolje, vaša nezadovoljnost obstoji v tem, da gojite želje, katere se vam ne morejo izpolniti. Strah in zavest, da se gojene želje ne izpolnijo, je pa najnavadnejši vir človeške nesreče.«

»A moje želje ne bi bile prazne, ako bi vi hotela,« je vzkliknil Ervin strastno. »Mene ljubiti vsaj ni nič nemožnega, in v tej ljubezni —«

»Nobene besede več,« mu je pretrgala Feodora besedo in se s studom obrnila od njega. »Ne zlorabite onemoglosti in osamelosti uboge ženske, da bi jo oskrunili z nedostojnim govoričenjem. Ako imate še trohico poštenja in časti v sebi, me zapustite takoj!«

»O, ta ostudna, hinavska moralna strogost, ki je zmotila vaše možgane, o, ta nesrečni stavec, ki mi stoji na poti!« je momljal Ervin med zobmi in jo divje, a poželjivo pogledal. »Ko bi njega, ko bi tega soproga ne bilo, bi se mi vdala, vem, da bi se, ker bi se mi morala vdati. Niste prva, niti bodete zadnja, katero sem premagal.«

Feodora je zbežala; čula je njegovo grožnjo, a ni razumela njegovih besed. Zdelo se ji je, da čuje v daljavi glasove. O, da bi bilo res! Saj je vedela, da bi samo prihod tretje osebe preplašil drznega pohotneža.

Nje uho je ni varalo. Govorjenje se je vedno bolj približevalo; naposled je zagledala med drevjem več oseb. Spoznala je prišlece; in utolažena je vzdahnila. Sidonija s svojo družbo ji je prišla nasproti; a Ervin je bil izginil.

(Dalje prihodnjič.)

Pomladni spomin.

1.

Kedar v duhtečem krasi
Zrem bezeg in jasmín,
Minoli lepi časi
Mi hodijo v spomin.

Krog naju vse je klilo
In grmič vsak je cvel,
Ko tebe, dete milo,
Sem srečen jaz objel.

Vsahnilo pa je cvetje,
Povenil mični kras,
Minilo mladoletje,
Minil presrečni čas!

In kadar v cvetnem krasi
Zrem bezeg in jasmín,
Mi ti prelepi časi
Spet hodijo v spomin.

2.

Polje cvetno, gaj zeleni,
Zvonko petje, Vesne kras:
Prišel čas je zaželeni,
Rožic in ljubavi čas.

Mično vabi v svoje krilo
Nas narave mlade klic. —
Daj mi roko, dete milo,
In z menoj veselih lic!

Radost glasna se razlega,
Klije vse, in vse cveti:
K srcu glas ti ta ne sega,
Kaj povešáš mi oči? —

Zima morda zamorila
Rahli ti srca je cvet;
V bujni kras pa ga vzbudila
Vigred bo brsteča spet!

Srečen bom, če ti boš srečna,
Vriskalo mi bo srcé,
Ki jo vnema ljubav večna,
Ki gori mi le za te! —

Ž. L. Mozirski.

Dušne borbe.

Spisala Pavlina Pajkova.

(Dalje.)

IX.

etrtrt ure pozneje so se vsi sešli na bregu. Naročeni čoln je že čakal gostov. Toda družba je štela štirinajst oseb, v čolnu pa je bilo prostora le za osem, k večjemu deset.

V prvem trenutku se nihče ni hotel odpovedati prijetni vožnji, naposled pa bi bil vsakdo rad drugemu ponudil svoj prostor. Pričkali so se zategadelj med seboj, toda brez uspeha. Na zadnje so se domislili, da določijo z žrebanjem, kdo naj se vozi, in kdo ne.

Usoda je izbrala štiri, ki so morali ostati na suhem: Emeriha, Feodoro, Franja in Ervina. Srečni udeleženci pa so z veselim vriskanjem ter obilnim smehom odpluli od brega, odkoder so naši štirje neizvoljenci mahali z rutami za njimi.

Emerih je postal zopet slabe volje. Čaka naj na bregu celo uro ali pa še dalje, da se povrne čoln; to se mu je zdelo predolgočasno. Koliko bi se dalo doma v tem času prečitati ali napisati! Solnce je že bilo zašlo, kmalu se zmračí; dnevni vzpored pa je bil z vožnjo po jezeru itak končan. Kaj, ko bi šel raje domov?

Odkril je Feodori svojo misel. Le-ta se je strinjala z njim. Čemu to dolgo čakanje? Dovolj, da Franjo in Ervin počakata družbe.

Toda Ervin ni bil teh misli. Njegova zvita glava je bila že zasnovala drug načrt. Nenadoma je izginil, a kmalu potem priveslal na breg v majhnem čolniču. »Le hitro stopite noter,« je dejal čudeči se trojici; »peljimo se našim znancem naproti. To bode iznenadenje, ko nas zagledajo!«

Nerad se je vdal Emerih ter stopil v čolnič, ki se je tako živahno gugal, da je postal že v prvih minutah nervozen. Voljno mu je sledila Feodora ter sedla zraven njega. Brez ugovora je prijel Franjo za vesli, kateri mu je bil Ervin ponudil, a ta sam je sedel h krmilu.

Emerih in Feodora sta sedela sredi čolna. Njima nasproti je sedel Franjo tih in zamišljen. Mehanično je privzdigoval dolgi vesli; težko glavo je imel nagnjeno, oči pa so mu zrle brez pravega izraza, kakor v sanjah, tja v daljavo.

Krmil pa je Ervin. Njegova živahna zgovornost je bila danes neizčrpna. Zdaj pa zdaj, globoko zehajoč ali na kratko pokašljujoč, mu je Emerih odgovarjal, ko se mu nihče drug ni odzival.

Feodora niti ni poslušala praznega njegovega besedovanja. Nevoljna je bila, da jih je Ervin spravil v ta nesrečni čoln, ki je bil tako nerodno izdelan, da bi se bil lahko vsaki trenotek prevrnil; a zopet je bila vesela, da je bila tako srečno sedla, da ji ni bil zopni Ervin pred očmi.

A na onega, ki ji je sedel nasproti, se ji je nehote oziralo oko. Kako dolgo že ni bila več Franju prav pogledala v obraz. A kako se je zavzela, zapazivši veliko izpremembo, ki se je bila med tem izvršila na mlademu možu; videti je bil deset let starejši nego pred štirinajstimi dnevi. Silno je bil blede, in to ga je delalo še bolj suhega. Njegove oči, ki so žarele od notranjih čuvstev, so se ji zdele večje in globlje; vobče pa se je bilo Franjevo lice le še bolj omililo po hudih dušnih mukah ter bilo le še bolj prikupljivo nego poprej.

Ni si mogla kaj, da ga ne bi bila večkrat pogledala. Ubogi Franjo, tako blag, tako odkritosrčen, tako pošten, pa mora toliko trpeti, trpeti zavaljo nje! Neskončno sočutje do njega se ji je zbudilo, ob enem pa neskončno hrepenenje, da bi mu olajšala boleost. Toda kako?

Bolj ko je njega pomilovala, bolj je sebe obdolževala. Je-li to pošteno, blago — si je očitajoč govorila — ko sekamo bridke rane onim, ki so nam dragi? Onesrečila je bila Franja, da reši svoje poštenje. Njen čin, dasi pravičen, ni bil blag, ni bil kreposten; zato pa tudi ni obrodil blagoslova.

Soprog na njeni strani je bil vedno bolj nemiren. Silno guganje čolniča mu je provzročalo omotico ter mu obračalo želodec. Glavo je naslonil na roko in težko sopol.

Šele to nenavadno njegovo dihanje je vzdramilo Feodoro: »Emerihu je slabo,« je prestrašena zaklicala; »le hitro h kraju!« Nje klic je zbudil Franja; ozrl se je na brata, in bratovo upadlo lice ga je vznemirjalo.

«Okleni se ga trdno, da ne omahne, pa bodi sredi čolna, da se ne preveznemo,« je svetoval Feodori. Pri tem pa je krepko prijel za vesli ter prav hitro veslal proti bregu.

Ervin je navidezno krepko pomagal pri krmilu, momljajoč nekaj izpodbudljivih in obžalujočih fraz; v resnici pa ga je neskončno zabaval komični prizor. Natihoma se je smejal slabotnosti Emerihovi ter je še nalašč pomagal, da bi se čoln še bolj sem in tja gugal.

»To bi bilo veselje, ko bi se starec malko omočil,« si je mislil, ko je videl, kako ga je preplašena Feodora držala k sebi; »saj bi mu samo okrepilo slabotne živce!«

Skoro so bili pripluli blizu do brega. Več čolnov se je ondi gugalo in zibalo, da so se le s trudom prerivali skozi nje.

Nenadoma pa je naš čolnič silno trčil ob drug čoln ter se hipoma prevrnil prav na Emerihovo stran.

Feodoro je bila komaj objela hladna voda, ko jo je že potegnilo iz nje dvoje krepkih rok ter jo posadilo v prazen čoln, ki je bil v bližini; Ervin ji je bil priskočil na pomoč.

»Emerih, kje je Emerih?« je zavpila sedaj z obupnim glasom Feodora, ko ga ni nikjer videla. Z grozo in strahom je zrla na čoln, ki je narobe obrnjen plaval blizu kraja.

Bled, bolj mrtvemu, nego živemu človeku podoben, je upiral Franjo s čudnim sijajem oči v Feodoro. Šele, ko je Feodora še enkrat zdvojeno zaklicala: »Franjo, kam je izginil Emerih? Reši, o reši ga; najbrž leži pod čolnom!« — šele tedaj se je on zavedel in zdramil. Sunil je preobrnjeni čoln na stran, in res je Emerih ležal v nezavesti na obrazu v plitvi vodi, a zadušil bi se bil gotovo brez hitre Franjeve pomoči.

Nekaj trenutkov pozneje sta ležala na bregu dva nezavedna človeka.

Komaj je Franjo položil svoje breme na suho, že ga je popadla taka slabost, da je omagal, predno so mu prihiteli na pomoč.

Emeriha so mnogo preje oživili nego njega; po krepilni pijači je on kmalu okreval in skoro ni čutil nič nasledkov svoje nezgode. Franju pa je bilo hujše. Obudili so mu sicer kmalu življenje, a zavest se mu dolgo ni povrnila. In ko so ga pripeljali na dom, je ležal še dolgo, dolgo v nevarni telesni in dušni otrplosti.

V Vidmarjevi hiši je bila vsled tega dogodka največja zmešnjava. Nevesta se je jokala, mati je tarnala, gospod Vidmar je preklinjal nesrečni izlet, ki mu utegne upleniti bodočega, toliko zaželjenega in tako dolgo pričakovanega zeta, Ervin pa je hodil zamišljen okoli. Njegova vest ni bila čista; vedel je dobro, da je le on iz nagajivosti provzročil nesrečo, dasi jo je bil drugemu namenil, a usoda mu je bila prekrizala načrt. Da, ko bi bilo Emerihovo življenje v nevarnosti, ne pa Franjevo, bi ga bili sedaj drugi čuti navdajali nego kesanje!

Emerih in Feodora pa tudi nista prikrivala svojih čuvstev. Nema in potrta sta čuvala noč in dan pri Franjevem zglavju; posebno Feodora se skoro ni ganila od njegovega ležišča.

Kaj se je bilo Franju pravzaprav pripetilo, tega nihče ni vedel. Da bi bil prebiti strah provzročil hudi legar, ki ga je že tretji dan mučil, je bilo vsem, celo zdravniku, ki ga je lečil, uganka. Naposled je izrekel zdravnik mnenje, da je Franjo najbrž nosil kal bolezni že v sebi, in da sta bolezen samo pospešila strah in silni napor, ko se je vrgel v vodo, da bi rešil brata.

Kako je trepetalo Emerihu srce za mlado bratovo življenje! Da bi polno nad in upov ugasnilo in to v zahvalo, ker je rešil njemu življenje, možu slabotnemu in utrujenemu — ta misel mu je bila trpljenje in muka. V njegovi bližini pa je izvrševala posel usmiljene sestre Feodora, ki je bila videti kakor senca nekdanje Feodore. »Bog,« je dejal Emerih večkrat sam pri sebi, in pogled mu je sočutno krožil od enega na drugega, »zakaj nisem jaz na Franjevem mestu? Za-me bi bila bolezen grob, a za njiju življenje, sreča.«

Tretji dan po onem nesrečnem dogodku je odprl Franjo oči in prvokrat je zopet spoznal svojo okolico. Nepopisna radost je zategadelj zavládala po hiši. Polagoma, a tem gotoveje so se potem povračale mlademu možu moči. Več in več je bilo upanja, da se njegovo drago življenje ohrani.

Kakor se je povračalo Franju zdravje, tako je popuščala tudi Emeriha in Feodoro potrtnost. Posebno Emerihu se je kmalu povrnila dobra volja in z njo ljubezen do priljubljenih knjig. Zopet je posedal celi dan v njih družbi, posebno ker je morala Feodora še vedno streči ozdravljencu in torej njemu ni bilo treba hoditi z njo na izprehod.

Sploh nihče v hiši ni mislil več na izprehode, domači vrt je vsakemu zadostoval. Franjo in Feodora pa sta bila málo da ne celi dan sama. Strogo je zdravnik prepovedal Franju posete in kakršna koli dražila. Niti Feodora ni smela z njim govoriti, razen, kar je bilo najpotrebnejše; oba sta bila molčeča, skoro nema, in tišina je vladala v bolnikovi sobi. Toda ta mir se je obema tako prilegal! Z zaprtimi očmi, v prijetnem počitku ali polusnu je ležal Franjo na svojem ležišču. Vse je bilo mirno, vse tiho okoli njega, toda védel je, da poleg angelja varuha ima še drugo milo varuhinjo, ki ga nežno čuva. Skozi poluzaprte trepalnice je videl ali pravzaprav čutil nje poglede, ki so se sočutno vanj upirali. Mehkoba ga je pri tem obhajala, in uporna duša se mu je upokojila, spravila z Bogom; zopet se je čutil srečnega, blaženega, da bi si bil želel to blaženost podaljšano skozi vso večnost.

In Feodora mu je stregla, kakor streže mati ljubljenu edincu; niti za trenotek ni zamudila določenih obrokov, ko mu je bilo treba

položiti ledene obkladke na vroče čelo ali mu vlti hladilne pijače na izsušene ustnice. Do zadnje pičice je izvrševala zdravnikove ukaze, a pri tem je bila resna, malobesedna. Po vsakem opraviilu je sedla ne daleč od njegove postelje, pletla nogavico ter se navidezno zamislila. V resnici pa je samo poslušala njegove vzdihljaje ter po njih sodila in ugibala o pojemanju ali napredku bolezni. Vedela je, kdaj ga muči vročica, kdaj ga stresa mraz, in tedaj mu je vselej priskočila na pomoč.

On pa je sprejemal njene usluge z ginjenim, utripajočim srcem; rad bi se ji bil zahvaljeval, a se ni mogel, niti vedel, kako. Kadar nam je duša prepolna občutkov, tedaj besede nočejo na dan. Oči pa so mu željno iskale njenih pogledov, da bi ji vsaj z nemimi pogledi izrekel svojo hvaležnost. Zastonj! Njene oči se niso nikoli ujele z njegovimi.

Kadar je pa njega objelo spanje, tedaj se je pri njej izvršila vselej znatna izprememba. Resnoba ji je izginila z obličja, in miloben žar se je po njem razlil. Mrklo oko ji je oživel, kadar je stopila tiho po prstih k njegovi postelji ter mu z zadržano sapo z nepopisnim izrazom gledala v upadli obraz. Če pa se je on v spanju samo zganil, je že splašena zbežala na prejšnje mesto, kakor da je ravnokar izvršila hudo zločinstvo.

Ko je nekdanj zatisnil Franjo oči od blagodejnega spanja, se je ona zopet zagledala vanj. Tisto noč je bilo Franju zopet hujše; ni mogel zaspati, in zdaj pa zdaj je zopet blede. Tedaj pa je jelo Feodoro silno skrbeti, okrevali Franjo popolnoma; kaj, ko bi huda bolezen ne ostala brez nasledkov, ko bi se ga poprijela jetika, za katero je že od mladosti bil videti nagnjen? — In ni mogla odtegniti oči od njegovega upadlega, oh, tako bledega obličja, od suhih, koščenih, prozornih rok, ki so ležale onemogle na odeji. »Ko bi dela sv. razpelo med te roke, pa bi imela podobo mrliča pred seboj«, si je mislila, do dna duše presunjena. Megla ji je pri tej misli zatemnila vid, da trenotek ničesar pred seboj ni videla; ko se ji je megla raztopila v solzne bisere, tedaj ji je zopet ušel pogled na borne, usehle roke, in ona, gnana od neznane sile, se je nenadoma pripognila ter se jih z ustnicami lahko dotaknila.

Roke so se zganile. »Saj sem vedel, da si mi dobra, da si mi bila vedno dobra,« je zašepetal ob enem slaboten glas, in lahna rdečica je oblila bolniku lice. »Hvala, Feodora, hvala ti za ta trenotek, ki bode moji duši lek in rešitev!«

Feodora je bila prvi trenotek tako zavzeta od nepričakovanega položaja, da ni vedela odgovora. Osramočena si je pokrila lice v dlani, kakor stori otrok, katerega so zasačili pri prepovedanem činu.

On pa ni silil dalje vanjo. Zadovoljen, presrečen je bil s tem, kar je bil zvedel, o čemer sicer nikoli ni dvomil, dasi se mu je ona zatajevala. Z blaženim nasmehom je zaprl oči, da bi sanjal o njej, katere dušo je po dolgem času zopet združil s svojo, vedoč, da mu je vdana, čuteč, da je njegova.

(Dalje prihodnjič.)

Gojitev opere in operete v Slovencih.

Spisal Fr. Göstl.

Razvitek in gojitev glasbe je velike važnosti za narodno prosveto; zlasti je to res glede opere in operete, ki sta — v gledaliških predstavah — pristopni najširšim slojem občinstva. Slovenske glasbene gledališke predstave so se v zadnjih letih popele na nepričakovano višino. Vsakemu rodoljubu je pa tudi dolžnost, da po svoje pripomore k temu, da se nam one ohranijo ter vedno bolj izpopolnjujejo. Saj ni njih namen samo zabava, temveč pred vsem muzikalna izobrazba občinstva.

Zanimivo in poučno je zasledovanje o razvitku opernih in operetnih predstav v Slovencih, katere so tesno spojene z zgodovino slovenske dramatike sploh.¹⁾ Ločiti moramo dve dobi. Prva sega do otvoritve novega gledališča in obsega skoro izključno enodejanske spevoigre in operete; druga pa je poleg teh omogočila tudi uprizoritev velikih in priznanih opernih skladb. — Priznati treba, da so Slovenci poleg nedostatnih sredstev, maloštevilnih moči in mnogih drugih velikih neprilik, s katerimi se je morala boriti slovenska dramatika zlasti v prvi dobi, vedno storili vse, kar je bilo mogoče in primerno, ter da so se po možnosti ozirali na slovenska in slovanska dela. Z veseljem in ponosom opažamo krasni razvitek, ki je bolj in bolj viden. — Naj si stroga, pravična kritika graja marsikak nedostatek, občega napredka ne sme in ne more utajiti.

Kot prva slovenska opereta se je predstavljala »Tičnik« (glasba dr. Benj. Ipavca s tujim libretom) z velikim uspehom l. 1866. trikrat

¹⁾ Trstenjak: Slovensko gledišče.

Dušne borbe.

Spisala **Pavlina Pajkova.**

(Dalje in konec.)

X.

olske počitnice so bile pri koncu. Franjo bi bil moral že davno biti v Sarajevu, toda dobil je mesec dopusta, katerega je še preživel kot ozdravec na Vidmarjevem posestvu. Emerih je bil še tako do srede oktobra prost kot vseučiliški profesor. Tako se je torej bivanje v Vidmarjevi hiši podaljšalo še za več tednov.

Po onem dnevu, ko se je Franja polastila gotovost, da mu je Feodora dobra, da mu je bila vedno dobra, se je njegovo zdravje brzo boljšalo. Pa ne samo telesno, tudi duševno je okreval. Ona morilna pobitost in resignacija, ki sta se ga bili polastili po njegovi zaroki, sta bili mahoma izginili. Spet se je kakor nekdanj za vse zanimal, spet je postal zgovoren, živahen, skratka, prerodil se je spet v nekdanjega ljubeznivega, prikupnega moža. Samo zdaj pa zdaj je bil še mimogrede otožen in to vselej in najbolj, kadar je občeval s Sidonijo. Po onih kratkih sestankih z njo — dolgo še ni smel vzpričo zdravnikove prepovedi z nikomer občevati — se je navadno zamislil resnobno; a dolgo ni trajalo, pa je stresel odločno z glavo, in nekak trden, neomahljiv sklep mu je spet oživil zamisljeno oko.

Njegovo občevanje s Feodoro je bilo prijazno, toda kratko in resno. Kadar sta bila sama, nista nikoli več govorila, nego je bilo potrebno, in to je bilo silno malo. A njiju misli in čuti so se skrivnostno skladali in z molkom sta si več povedala, nego more povedati obilica besed. Blagodejni pokoj je vedno bolj objemal njiju duši, vedno bolj sta bila sama s seboj zadovoljna, vedno bolj sta se čutila srečna. —

Sidonija je ves čas, ko je bil Franjo bolan, prebila v nekakšnem mrzličnem strahu in v dvomu: bode-li Franjo ozdravel? In če ozdravi, se-li ne bode odložila poroka za poznejši čas? — On odide, bode bival daleč od nje; ali ne bo to nevarno njiju ljubezni? Njiju? — Ona ga ljubi, a on? Je-li on kdaj njej izkazal kaj ljubezni?

Sidonija ni spadala v vrsto nezadovoljnikov. Z malim je bila zadovoljna. Tudi v svoji ljubezni je bila skromna; najmanjši znak iskrene naklonjenosti njegove bi jo bil osrečil. V začetku njiju zaroke

se ji je njegova vzdržljivost zdela naravna; smatrala jo je celo kot nekakšno vrlino; toda sčasoma ji je postala sumnjiva. Ni bila niti premodra, niti zvijačna, a kadar ženska resnično ljubi, postane na mah tako zvedena v srčnih razmerah, kakor druga ženska, ki nikoli ni ljubila, komaj po mnogih letih bodisi po mnogem čitanju, bodisi po izkušnjah drugih.

Odkar je bil Franjo ozdravel, ga je Sidonija posetila vsaki dan v njegovi sobi. Ti poseti pa so bili le kratki: pozdravljenje, pozvedovanje o njegovem zdravju, zagotavljanje, da je boljšega lica, da je njegov glas krepkejši, to se je vršilo od njene strani; kratko zahvaljevanje za prijazne besede od njegove strani, in poset je bil končan. Nobenega gorkega pogleda, nobenega prijaznega nasmeha, nobene iskrene besede ni bilo od ženina. In tako se je potem nehote morala tudi ona kazati hladno, da ne bi bila videti drzna in vsiljiva. A potrtoost in temne slutnje so jo vedno bolj preganjale. Vedno bolj se ji je dozdevalo, da Franjo ne čuti za-njo tega, kar ona zanj. Morda je vendarle ljubil samo nje denar, morda je izprevidel, kako malo vabljava je nje zunanjost, kako malo vredna je nje osebnost. Silno je trpela, a da bi se mu prostovoljno odpovedala, ni bila dovolj pogumna; trpela bi še bolj, ker je nje duša že preveč visela na njem. In kaj bi roditelja rekla?

Ko ga je nekdanj zopet obiskala, se ni mogla tako hitro kakor druge kratki od njega ločiti. Že je bila, kakor šolarica šolsko nalogo, povedala vsakdanje običajne fraze, in on se je za-nje že zahvaljeval, pa še ni kazala, da hoče oditi. Videti je bilo, kakor da mu ima še nekaj povedati, ali pa ga vprašati, pa da čaka, da ji on prihiti na pomoč.

»Vaš dopust bode skoro pri koncu« je pričela Sidonija po dolgem, neugodnem obotavljanju s tresočim glasom.

»V štirinajstih dneh; a drugi teden že mislim odpotovati,« je odvrnil Franjo; in proti svoji volji je postal nemiren. Vedel je, kaj je želela Sidonija, spoznal, da je prišel trenotek, da izpregovori z njo resno, važno, odločilno besedo. Dovolj dolgo je odlašal, a rahlo njegovo zdravje mu je zapiralo sapo.

Ona je vzdehnila. »In kedaj se povrnete zopet?« je pozvedovala plaho po kratkem premolku.

»Nikoli več,« je odvrnil on hitro, toda odločno. »Sidonija, odvežite me dane besede; vaš soprog ne morem več postati.« —

Ona je prebledela. »Zakaj ne? Kmalu okrevate popolnoma in postanete zopet čvrst kakor poprej.«

»Kmalu? Ne verjamem; gotovo pa sem po bolezni postal drug človek, nego sem bil prej. Sidonija,« je nadaljeval vedno bolj resnobno, in besede so mu vrele iz ust, kakor da bi se bal, da ne bi česa zamudil! »Vredni ste boljše usode, nego vam jo morem jaz nakloniti, vredni, da bi bili srečni, a z menoj ne bi postala nikoli.«

»Postala bi, gotovo bi postala,« mu je odvrnila ona živahno in skrivala žareče lice z rokama, sramujoč se svoje trditve.

»Ne bi postala, ne!« je zavrnil on presunjen. »Za zakonsko srečo ne zadostuje ljubezen ene osebe, temveč —«

»Oh, ne govorite dalje,« mu je ona segla burno v besedo in se vsa osramočena obrnila od njega. »Že vem, kaj hočete reči.«

»Kaj ne da, vi veste in se mi ne hudujete? — In mi odpuščate? — In mi hočete povrniti svobodo?« je povpraševal on ponižno.

»Moram! Saj vem, da mene ne more nihče ljubiti,« je odgovorila ona zamolklo. »Da sem bila tako nespametna in sem menila, da bi mogla zbuditi komu ljubezen!«

On jo je sočutno pogledal. »Vi ste vsega spoštovanja in vse ljubezni vredna, Sidonija, a jaz — jaz sem sklenil, da se nikoli ne oženim.«

»Kaj pravite?« se je začudila Sidonija; videlo pa se ji je, kakor da jo je ta izjava neizmerno potolažila. »Ali vas je bolezen napotila do tega sklepa?«

Franjo je zardel.

Ona je zapazila njegovo zadrego. »Nočem v vas siliti,« je rekla dobrotno, »saj s tem mi ni nič pomagano. A prijatelj mi ostanete tudi za naprej, kaj ne da?« — In podala mu je roko, katera se je vidno tresla.

»Vedno vam bodem prijateljski vdan,« je odvrnil on slovesno in ji spoštljivo poljubil ponujeno roko. »Iz celega srca pa želim, da bi vam sreča bila prijazna.«

»Za-me ni sreče na svetu,« je zašepetala Sidonija, in solze so ji silile v oči. Duša ji je nenadoma vzkipela od bridkosti. Zdaj, ko se mu je velikodušno odpovedala, je šele prav čutila, koliko ji je bil on.

Nje potrtoost je trgala Franju srce. »Kaj je bilo zakrivilo ubogo dekle, da se je tako kruto igral z nje čuvstvi,« si je očital na tihem. — »In kdo naznani, Sidonija,« je dejal utrujen in zmeten, »vašim roditeljem razdor med nama?«

»Jaz, in sicer šele tedaj, kadar vas ne bo več med nami,« je odvrnila Sidonija zadovoljna, in blagodušnost ji je zasijala iz otožnega očesa. »Kakor dinamitna bomba bode ta novost vplivala na moje,

posebno na mater. Bog ne daj, da bi vas izpostavila nje jezi; uničila bi vam duh in telo.«

»Tudi to veliko dobroto mi hočete izkazati, Sidonija?« je mrmral Franjo osramočen. Nje blagost, nje požrtvovalnost sta ga bolj potrli, nego če bi jo bil videl hudo in razjarjeno. Obrnil se je od nje, da bi zbral misli, da bi si ji mogel dostojno zahvaliti za toliko blagodušnost. Ko se je trenotek pozneje zopet obrnil proti njej, ni bilo Sidonije nikjer. Tiho je bila zapustila sobo; saj je bila njena uboga duša še bolj presunjena, nego njegova.

»Ubogo, ubogo dekle, tako blago, a tako nesrečno,« je mrmral Franjo poluglasno. Nenadoma je izpodrinila vesela misel njegove žalostne čute. »Oj, zopet sem svoboden, gospodar svojega mišljenja in svojih čuvstev,« tako je vzdehnil iz dna duše, in iz oči, lic in ust mu je odsevala brezkončna zadovoljnost.

Sidonija je bila mož-beseda. Osem dni pozneje se je poslovila od odhajajočega Franja, kakor bi se poslavljal od svojega ženina. Nihče v hiši, niti Emerih, niti Feodora, ni nič vedel o razdoru med njima. Nihče ni zaslutil, kako ob otožno-mirnem pozdravu, ob navidezno začasni ločitvi medleva nje srce pod težo obupnih občutkov radi večnega slovesa! V kratkih, a groznih trenotkih je prebojevala boj izmed tistih silnih notranjih bojov, kakršne žensko srce tako pogostoma prebiva. Brez pritožb, brez vzdihovanja in trepetaja je videla splavati za vselej po vodi svoje najslajše in najsvetejše upe. Kazala se je junakinjo plemenitega ženskega srca.

* * *

Deset let je bilo minilo izza zadnjih dogodkov. Deset let, kratka doba srečnežem, katerim življenje poteka v slasti izpolnjenih nad in upov, v zadovoljnosti radi uspešnega dela in zasluženega počitka, dolga doba nesrečnežem, katerim življenje ničesar ne obeta, od katerega ničesar ne pričakujejo nego njega konec, ker jim ob enem z življenjem utihne tudi nestrpnost, neizpolnjeno hrepenenje, ki je največje gorje ubogega človeštva.

V vrsti zadnjih sta bila tudi naša junaka, Franjo in Feodora. Leno jima je potekal čas, cela večnost se jima je dozdevala doba desetih let; prebila sta jo, izpolnjujoč samo svoje dolžnosti, ne da bi jima bil zasijal najbledejši žarek upa ter ju izpodbujal k vztrajnosti.

V teh desetih letih se nista nikoli videla. Emerih in Feodora nista v pismih do Franja nikoli izrekla želje, da bi ju Franjo posetil, Franjo pa nikoli ni povedal, da bi ju rad zopet videl. Molčali so vsi

trije, a vsi trije trpeli vsled dolgega, prisiljenega ločenja. Toda v njih pismih je izdala vsaka beseda, da se je vez čislanja in ljubezni, ki je vezala njih duše, vedno bolj utrjevala.

Emerih je bil še čvrst na telesu, a opešale so bile njegove duševne moči v teh desetih letih. Zadnja leta ga je zapuščal spomin, da je bil prisiljen stopiti v pokoj. Zapustil je glavno mesto ter se preselil v majhno provincijalno mestece. Ni več maral za učenost, tembolj pa se je zanimal za prirodo in za Feodoro, ki je bila postala solnce njegovih starih dni. Kako se je njegova onemogla duša oklenila Feodore, kako jo je ljubil, negoval, kakor da bi hotel nadomestiti, kar je bil prejšnji čas zamudil! Odkar je bil zvedel o njenih dušnih borbah, je začel spoznavati nje vrednost ter jo spoštovati, in življenje bi bil dal, da bi jo videl srečno. Ona pa je hvaležno sprejemala izrazila njegove ljubezni, a na tihem je obžalovala, da se je njegova ljubezen do nje tako pozno zbudila. Ali je ona kriva, da mu zdaj te naklonjenosti ne more popolnoma vračati? —

Njeni zunanosti doba desetih let ni bila pustila nič nasledkov. Razen par srebrnih niti, ki so se bile prikradle na nje senci, ni na njenem obrazu nič razodevalo, da je že prekoračila štirideseto leto. Ista svežost, ista miloba kakor pred desetimi leti je olepševala nje prikupno lice.

Neki večer, ko sta mož in žena sedela v zaupnem pogovoru v obednici prijaznega stanovanja, ki je bilo sredi zelenega vrta, jima naznani kuharica, da je zunaj tuj gospod, ki bi ju rad pozdravil.

Soproga se spogledata. Oba nehote zadrgečeta. Še predno izreče Emerih željo, naj bi tuji gospod izvolil vstopiti, se prikaže pri vratih za kuharičinim hrbtom moška oseba. Mesečina posveti tujcu v obraz, in kakor iz enega grla zakličeta Emerih in Feodora: »Franjo!«

Trenotek pozneje sta se brata objela. Ko sta se izpustila, sta si stala Franjo in Feodora nasproti, oba bledih, prepadlih lic, oba nema. Franjo je privzdignil roko, da bi segel v njeno, a onemogla mu je zopet omahnila.

Emerih je lahko porinil Feodoro k Franju: »Objemi jo, Franjo, saj je tvojega brata žena, torej tvoja sestra.«

Franjo ni takoj voljno ubogal. A njegove roke je niso potegnile k sebi, njegove ustnice se niso dotaknile nje čistega čela. Njegova srčna rana se še ni bila zacelila; čutil je, da Feodora njemu ni še sestra, in takoj jo je zopet izpustil in sicer tako odurno, da se je videlo, kakor da jo je pahnil od sebe.

Takoj potem se je sramoval samega sebe, sramoval, da ne zna premagovati slabotnega svojega duha. Odločno si je prizadeval, da zaduši val burnih, nespametnih čuvstev; saj ni bil več v letih, v katerih srce brezmejno vlada nad pametjo in dolžnostjo.

Polagoma, s trdno voljo in silnim prizadevanjem upornega srca se je vendar zopet privadil nje prisotnosti. Po ure in ure je sedel poleg Feodore ter negoval in zabaval ubogega Emeriha, katerega je zavest vedno bolj zapuščala. Kakor otrok je sedel v svojem naslanjaču, včasih brezčuten za vse, kar se je okoli njega vršilo; včasih pa se je nasmihal njiju prijaznim besedam, katerih pomen ni vselej razumel. Samo to je videl in čutil, da ga ona dva ljubita, da sta ona dva edina njegova naslomba in pomoč, kakor je mati nespretnemu detetu najboljša prijateljica in varuhinja.

In vedno bolj je slabel njegov duh in z njim so mahoma pojemale tudi telesne moči. Život mu je odrevenel, da se skoro ni mogel več geniti, jezik se mu je zapletal, da ni mogel več razločno govoriti; skoro popolnoma je bil top, samo njegovo prijazno nasmihanje je svedočilo, da njegov duh ni še bil popolnoma zamrl.

V kratki dobi nekaterih dni se je bila z njim izvršila ta žalostna izpremema. Franjo in Feodora sta s početka menila, da ga je bila samo mimogrede obšla slabost, a zdravnik, katerega so poklicali na posvetovanje, je kmalu spoznal, da ga je zadela kap.

Nekoč, ko sta se ona dva ravno trudila, da bi ga opozorila na prekrasno noč, ki je bila sledila za soparnim dnevom, je Emerih kar sklonil glavo in za večno zaspal, potem ko se jima je še enkrat nasmehnil.

Resnično in globoko sta Feodora in Franjo obžalovala njegovo izgubo. Ko pa je Franjo izpolnil dragemu pokojniku zadnjo čast, se je povrnil v Sarajevo, kjer je še vedno služboval. Kratko, a sočutno in prisrčno, kakor je navada med dragimi sorodniki, se je poslovil od Feodore. Ni povedal, kdaj se zopet vrne, Feodora pa ni vprašala, kdaj se bodeta zopet videla, a čutila sta oba, da se bodeta, četudi ločena, osrečevala njiju verna duhova vselej in povsod. —

Preteklo je leto. Feodorino lice je bilo še vedno resnobno, še bolj nego preje; nikamor ni zahajala razen na gomilo pokojnega soproga.

Zopet je bila nekdam ob njegovem grobu, in nje lice je kazalo tajno, globoko boleost. Že je bila odmolila za pokojnikovo dušo, potrebila plevel izmed cvetic, katere so bujno poganjale in krasile gomilo, a še se ni mogla ločiti.

Kar začuje za seboj tihe korake; kmalu nato zakliče zamolkel glas nje ime.

Ona se hitro ozre, živo zardi, a brž prežene iskrena radost nje zadrego, ki se je je bila za hip polastila.

»Franjo, dobro došel!« reče ginjena in mu poda roko v pozdrav. Nje roka, še vedno nežna kakor nekdanj, se pri tem ni tresla, nje glas ni bil več negotov. Mirno, toda prisrčno mu je zrla v njegove globoke, polnočutne, zgovorne oči, ki so se tako milo vanjo ozirale.

»Nisem se nadejal, da se na tem žalostnem kraju zopet snideva!« je izpregovoril Franjo, radosten sicer, a vendar neprijetno zadet; zdelo se mu je slabo znamenje, da sta se srečala na takem kraju. Nisem te našel doma, in ker te tako dolgo ni bilo, sem ukrenil, da med tem posetim Emerihovo gomilo.«

»Prav si storil; odobrujem tvoj ukrep, ki priča o tvojem sočutju,« ga je pohvalila Feodora.

»A jaz ne odobrujem, da ti, kakor so mi tvoji sosodje povedali, prebiješ večji del dneva na tem žalostnem kraju,« je nežno odvrnil Franjo.

»Srce me sili sem; čutim, da sem dolžna veliko zadostilo ubogemu Emerihu,« je odgovorila ona s tihim glasom ter povescila oči.

»Nič mu ne dolguješ, ker proti njemu nisi nikoli nič zagrešila,« jo je tolažil Franjo. »Ti le sebi veliko dolguješ, to je svoji duši pokoja, a svojemu srcu srečo. Feodora izpolni dragega pokojnika iskreno željo, da bodeš ti, da bodeva oba srečna. Daj — daj —«

Ni mogel dalje govoriti. Postavni mož, ki se ni nikoli splašil povedati svojega mnenja, svoje sodbe in svojih razlogov vsaki še tako visoki in veljavni osebi, se je bil ustrašil sam svojega glasu, ko je imel izreči usodno besedico nežnemu bitju.

»Ni mogoče, Franjo, ni mogoče,« je resnobno, a odločno odgovorila Feodora, ki je dobro vedela, kaj on meni. »Pregrešila sva se nekdanj hudo; spokoriti se morava sedaj. In potem, kdo ve, ali bi kot mož in žena bila srečna, tako srečna, kakor sva sedaj? Zdaj se spoštujeva, ceniva, ljubiva; ali bi se tudi potem? — In nikanar ne zabiva svojih let! Poglej mojo glavo; ali ne vidiš, da se na njej že naznanja jesen? A za jesenjo kmalu privihra zima. — Ostaniva si prijatelja, dobra prijatelja, v pravem pomenu besede!«

Pri teh besedah mu je podala roko in se ozrla nanj s pogledom, v katerem je odseval ves zaklad njene bogate, krepke duše.

Franjo je bil tih, bleđ in nem. Hotel je govoriti, a ni spravil glasu iz grla.

A nenadoma je vzdihnil z neizmerno potrto: »Tako sam, tako sam naj bodem skoz vse ostalo mi življenje? — Ali nisem dovolj dolgo samotaril?«

»Nisi več sam; zvesto prijateljico imaš, vdano sestro, mene imaš,« mu je ugovarjala z nežnim glasom Feodora. On je vdano sklonil glavo. Preveč jo je čislal, da bi se bil ustavljal njenim željam. »Prijateljico, sestro?!« Ni se mogel sprijazniti s to mislijo; že leto dni je sanjaril o Feodori kot družici. —

Čas je zacelil tudi to rano. Najčišča, najblažja, najtrajnejša vez, vez iskrenega prijateljstva je premagala polagoma njegovo dušno strast ter utešila njegove dušne borbe.

Herbard X. Turjaški. (1613 — 1669.)

Spisal Ivan Steklasa.

„Kako ga imenuješ brez plakanja?“

Valvasor XII. 58.

Herbard X. Turjaški se je narodil leta 1613. v Žužemperku na Kranjskem. Oče mu je bil Ditrih Turjaški in mati Sidonija iz plemenite rodovine Gallerjevih. Ditrih je dobil pri delitvi posestev s svojim bratom Herbardom (l. 1617.) grad Šumberk na Dolenjskem ter je tako obnovil betev šumberško; Herbardov sin Ivan Andrej pa je ostal po zgodnji smrti svojega očeta (l. 1618.) gospodar rodbinskega grada Turjaka in ob enem tudi naslednik glavne betve Turjaških. Ker je bil Ivan Andrej še mlad, mu je bil varuh njegov stric Ditrih, ki je upravljal do njegove doletnosti vsa tedanja posestva Turjaške rodovine.

Ditrih Turjaški se je posvetil po dokončanih naukih na Laškem vojaškemu stanu ter se boril v drugi beneški vojni (l. 1616.) že kot polkovnik. Leta 1618. ga nahajamo med poslanci, ki so imeli s Turki razpravljati radi pomejnih zadev. Od leta 1626. je opravljal Ditrih službo deželnega upravitelja. Za zasluge njegove ga je povzdignil deželni knez nadvojvoda Leopold že leta 1630. v grofovski stan. Od tega časa so Turjaški grofje, ker so do tega naslova imeli pravico, tudi nasledniki Ditrihovi.

Herbard X. je imel dva brata, Vuka Engelberta in Ivana Vajkarda. Prvi je bil deželni glavar kranjski (1649—1673), cesarski točaj